

Araştırma Makalesi / Research Article

**KÖY ENSTİTÜLERİNDE KIZ ÖĞRENCİLER
(ALINMA SÜREÇLERİ, EĞİTİMLERİ VE MESLEK HAYATLARI)***

Seher ESEN**

Osman AKANDERE***

Öz

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında eğitimin köylülere ulaştırılabilme sorununu çözmek için girişimlerde bulunulmuştur. Bu amaçla, 17 Nisan 1940 yılında "Köy Enstitüleri" resmen kurulmuştur. Köy kökenli çocuklar, köylere öğretmen yetiştirmek amacıyla Enstitülere alınmış ve eğitilmiştir. Enstitülerde karma eğitim uygulanması ve burada gerçekleştiği iddia edilen kız ve erkek öğrenciler arasındaki ahlak dışı ilişkilere dair söylentiler, Enstitülere kız öğrencilerin bulunmasını zorlaştırmıştır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen, Enstitülere alınan kız öğrencilerin sayısının zamanla arttığı görülmüştür. Enstitülerde eğitim, iş ve üretim odaklı olarak öğrencilerin kümelere ayrılmasıyla ve imece usulüyle yürütülmüştür. Dersler, "kültür dersleri", "teknik ders ve çalışmaları" ve "tarım dersleri" şeklinde 44 saat olarak veriliyordu. Kültür ve tarım dersleri kız ve erkek öğrencilerin hep birlikte ortaklaşa yürüttükleri derslerdi. Teknik ders ve çalışmaları ise öğrencilerin yetenekleri ve ilgi alanlarına göre ayrılarak verilmekteydi. Kız öğrencilerin teknik dersleri "köy ev ve el sanatları" kapsamında üç grup şeklinde ayrılmıştır. Bu gruplar; "biçki-dikiş", "örgü-dokuma" ve "ziraat sanatları" şeklindedir. Köy Enstitülerinden mezun olan kadın öğretmenlerin köylerdeki kadınlara yol gösterdiği, hastalıklara çareler bulmaya çalıştığı, cehaletin neden olduğu her türlü yanlış karşı durduğu anlatılmıştır. Köy Enstitülerinden mezun olan çoğu kız çocuğu, burada sunulan eğitim olanağı sayesinde bilgili, kendi ayakları üstünde duran, özgür ve aydın Türk kadınları olmuş ve topluma ışık tutmuştur.

Anahtar Kelimeler: Köy Enstitüleri, Kama Eğitim, Kız Öğrenciler, İmece Usulü, Köy Ev ve El Sanatları.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.

There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Sınıf Eğt. Anabilim Dalı Doktora Öğr., Öğretmen, Necmettin Erbakan Üni., Eğitim Bil. Enst., (seheresen42@gmail.com), (Orcid: 0000-0002-3569-1185).

*** Prof. Dr. Necmettin Erbakan Üni., Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, (akandereO.59@gmail.com), (Orcid: 0000-0001-7875-4214).

FEMALE STUDENTS IN VILLAGE INSTITUTES (THEIR PROCESSES OF ADMISSION, EDUCATION AND PROFESSIONAL LIFE)

Abstract

In the first years of the Republic of Turkey, attempts were made to solve the problem of delivering education to the villagers. For this purpose, "Village Institutes" were officially established on April 17, 1940. Girls of village origin were enrolled and trained in institutes to be cultivated as teachers for villages. The implementation of coeducation in the institutes and the rumors of the immoral relationships between male and female students allegedly taking place there made it difficult to find female students to train in the institutes. Despite all these negativities, it was observed that the number of female students admitted to institutes increased over time. Education in the institutes was carried out with a focus on work and production, by dividing the students into groups and by collaborating. The courses were given in the form of "cultural courses", "technical courses and studies" and "agricultural courses" for 44 hours. Cultural and agricultural courses were conducted by male and female students together. Technical courses and studies were given by dividing the students according to their abilities and interests. The technical courses of female students were divided into three groups within the scope of "village, home and handicrafts". These groups were "tailoring", "knitting-weaving" and "agricultural arts". It was explained that the female teachers assigned to the villages after graduating from the institute guided the women in the villages tried to find remedies for diseases, and stood against all kinds of improprieties caused by ignorance. Most of the girls who graduated from village institutes became knowledgeable, self-standing, free and enlightened Turkish women, and shed light on society, thanks to the education opportunity offered by the village institutes.

Keywords: *Village Institutes, Coeducation, Female Students, Collaboration Method, Village Home and Handicrafts.*

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Mustafa Kemal Atatürk, Türk toplumunu muasır medeniyetlerin üzerine çıkarmak gayesiyle inkılap hareketlerine başlamıştır. Türk ulusunun eğitim konusunda çok geride kaldığının farkında olan Atatürk, Milli Mücadele devam ederken 1921 yılında Maarif Kongresi'ni toplayarak o zamanlardan eğitime verdiği değeri göstermiştir. Cumhuriyet'in de kurulmasıyla birlikte hükümet eğitim alanında girişimlerini hızlandırmıştır. Özellikle, 3 Mart 1924'te kabul edilen "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" (Eğitim ve Öğretimin Birleştirilmesi) ile tüm bilim ve eğitim kurumları Maarif Vekâletine bağlanarak eğitimin tek elden yürütülmesi sağlanmıştır¹.

Cumhuriyetin ilanından sonra eğitimle ilgili düzenlemeler yapılırken Türkiye, birçok yabancı eğitimciyi ülkeye çağırmış ve bunlardan eğitimimizin aksayan yönleri ve yapılması gerekenler hakkında raporlar yazmasını istemiştir².

1 İsmail Güven, *Türk Eğitim Tarihi* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2018), 212-213.

2 Baha Mutlu Aydın, *Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2013), 48.

1924 yılında, Türkiye'ye ilk gelen yabancı uzman, Amerikalı eğitimci John Dewey olmuştur. John Dewey'in iki aylık incelemelerinin tamamlanmasının akabinde, yine eğitim konusunda 1925'te Alfred Kühne, 1927'de Omer Buyse ve 1934'te M. Berryl Parker de Türkiye'ye gelerek incelemelerde bulunmuş ve raporlarını sunmuşlardır³. Bu uzmanlardan Kühne, Latin harflere geçilmesini ilk ortaya atan kişi olmamakla birlikte, raporunda bunun zorunluluğuna işaret etmiş ve yaptığı açıklamalarla Harf İnkılabının bir an önce gerçekleşmesinde önemli rol oynamıştır⁴. Nitekim 1 Kasım 1928 tarihi, Yeni Harflerin Kabulüdür.

Yapılan bu değişiklikleri ve yeni kurulan cumhuriyet ideolojisini halka benimsetmek amacıyla birçok yola başvurulmuştur. Nitekim bunlardan birisi olan Harf İnkılabının ardından yeni Türk alfabesini halka öğretmek için 1 Ocak 1929'da Millet Mektepleri açılmış; aynı gayeye hizmet etmek amacıyla Türk Ocaklarının okuma yazma kursları düzenlenmiştir. Sonrasında daha kapsamlı yeni halk eğitimi faaliyetlerinin yürütüleceği Halkevleri 19 Şubat 1932'de açılmıştır⁵. Bütün bu çabalarla eğitimin her vatandaşa ulaştırılması amaçlanmıştır.

Yapılan inkılap ve yeniliklerle ülke hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Ancak ne dil inkılabı ne de okuma yazma seferberliği Anadolu halkının ve köylerin bu hızı yakalamasına yetmemiştir. Özellikle köyde yaşayan halkın çok büyük bir kısmının okuma yazma bilmeden, kendi hallerinde, her şeyden bihaber yaşadıkları ve bunlardan dolayı çok geride kaldıkları yadsınamayacak bir gerçektir. Maalesef, o dönemlerde 16 milyonluk ülke nüfusunun sadece 2,5 milyonu okuryazardır. Nüfusun yüzde 80'i köylerde ve inkılaplar henüz 40 bin köyün sınırları içine sokulamamıştır⁶. O dönemlerde köylülerin ve özellikle kadınların okuryazar oranı oldukça geri düzeyde kalmıştır⁷. Bu da gösteriyor ki, eğitimi ihmal edilen ve ülke nüfusunun çok büyük bir kısmını oluşturan köy halkının eğitim meselesi hala bir çözüme ulaşamamıştır. Köylü milletin efendisiydi, her şeyi omuzlayan, asıl büyük yükü yükleyen onlardı; ama her şeyden mahrum olan, görmezden gelinen de onlardı. Halkın yüzde 80'inin köylerde olması, köy halkının eğitim konusunu gündeme getirmiş ve eğitimin sadece belli bir çevreye hitap etmemesi gerektiği, eğitim camiasında tartışılan bir konu olmuştur.

Köylünün eğitim seviyesinin yükseltilmesi, köylerin kalkınması ve gelişmesinin önemi o dönemlerde sık sık eğitim uzmanları tarafından vurgulanmıştır. Aslında köy eğitimi ile ilgili düşüncelerin başlangıç noktası,

3 İlhan Başgöz, *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995), 135-144.

4 Fay Kirby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri* (İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2015), 60.

5 Fahri Kılıç, "Atatürk Dönemi Eğitim Tarihi", *Türk Eğitim Tarihi*, ed. Mustafa Kılınc - Songül Keçeci Kurt (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2019), 205.

6 Can Dünder, *Köy Enstitüleri* (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2001), 16.

7 Sadık Kartal, "Toplum Kalkınmasında Farklı Bir Eğitim Kurumu: Köy Enstitüleri", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4/1 (2008), 25.

II. Meşrutiyet Dönemi'ne dayanmaktadır. Bu düşüncelerin şekillenişindeki ilk isim olan eğitimci Ahmet Tevfik, eğitimin köye uygun olması gerektiğini dile getirmiştir⁸. Bunun yanı sıra, Kastamonu Mebusu İsmail Mahir Efendi 14 Temmuz 1914 tarihinde yaptığı konuşmada köy eğitimi konusuna parmak basmıştır. Ancak bu mevzu savaş ve sosyal bunalımlar gibi nedenlerden dolayı cumhuriyet sonrasına kalmıştır⁹. Yukarıda belirtildiği üzere, yabancı uzmanlar da sundukları raporlarda, köy çocuklarının köy şartları göz önünde bulundurularak yetiştirilmelerini ısrarla dile getirmişlerdir. Ayrıca, köylerdeki öğretmenlerin köylerin kalkınmasındaki rolüne değinerek köy halkını her anlamda eğiten, modern ve verimli tarım yapması konusunda bilinçlendiren ve köylülerin inanç ve kültürel değerlerini dikkate alan bir eğitimle yetiştirilmeleri gerektiğini vurgulamışlardır¹⁰.

Cumhuriyetin ilanıyla eğitimin tüm ülkeye eşit şartlarda ulaşması ve değişimin halktan, köyden başlaması gerektiği, başta Atatürk olmak üzere birçok aydının hem fikir oldukları meselelerdi. Bütün bu görüşler doğrultusunda, eğitimin köylerde yaygınlaştırılması için birçok girişimde bulunulmuştur. Ancak bu girişimlerin kimi başarılı kimi başarısız, kimi yeterli kimi yetersiz olmuştur. Tüm bu arayışlar, girişimler, denemeler ve gerçekleştirilen çalışmalar yeni bir eğitim kurumunun alt yapısını hazırlamış ve nihayetinde 17 Nisan 1940 yılında Köy Enstitüleri resmi olarak kurulmuştur.

1. Köy Enstitüleri

Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında köylü ve şehirli olarak ayrılan halk birbirinden tamamen bağımsız ve kopuk iki farklı kitleyi oluşturuyordu. Dönemin eğitimcileri bu duruma dikkat çekse de bunun için çok büyük adımlar atılmamaktaydı. Köylü eğitimden, yüksek hayat standartlarından, gelişimden, bilimden uzak kendi dünyasında yaşıyordu. İsmail Hakkı Tonguç, köylerin canlandırılması ve bu iki halkın arasındaki uçurumun kapatılması gerektiğini dile getiren eğitimcilerden biriydi. Tonguç, batıda müspet bilimlerin doğurduğu yeni bir medeniyet ve uygarlıktan bahsetmiştir. Bu yeni uygarlığın iki ayrı medeniyete sahip kümeler oluşturduğunu ve yeni uygarlığın, eski hayat düzenine tabi insan kitlelerine üstün gelmeye başladığından söz ederek bu konuyla ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

Yeni uygarlık, hayatın her safhasında müspet bilimlere dayanan değişiklikler doğurdu... Yeni medeniyetin mensupları bu yenilikleri, gelenek ve göreneğe göre öğrenemeyecekleri için, yepyeni bir eğitim kurumuna ihtiyaç hâsıl oldu. Mecburi öğretim kurumu olan modern manalı ilkokul ve onu tamamlayan meslek okulları doğdu.

8 Ahmet Özgür Türen, *Köy Enstitüleri Dosyası-Türk Rönesansı* (İstanbul: Destek Yayınları, 2020), 17.

9 Salih Özkan, *Türk Eğitim Tarihi* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2002), 191.

10 Ülker Akkutay, *Milli Eğitimde Yabancı Uzman Raporları* (Ankara: Avni Akyol Kültür ve Eğitim Ümit Vakfı, 1996), 25-92.

Bireylere yeni bilgileri okul vasıtasıyla öğretmek icap etti. (...) Şehirler yeni uygarlığın çevresine daha önce girdiler. Köyler, bundan mahrum kaldılar ve şehirler tarafından sömürülmeye başlandılar. Bu yüzden köy süratle cansızlaşmaya başladı...¹¹.

Tonguç, köyü canlandırmanın yolunun eğitimden geçtiğini savunmuştur. Bunun için yüz yıllarca uğraşıldığını, ancak köylerin eğitimine karşı gösterilen direnişlerin bu durumu başarısızlıklarla neticelendirdiğini ifade etmiştir. Bir toplumun, milletin kalkınması, gelişmesi, ilerlemesi, çağdaş uygarlık seviyesine çıkması köylü ve şehirlinin arasındaki farkın, ayırımın kalkmasıyla ve en önemlisi eşit ve laik bir eğitimle mümkün olabilirdi. Nitekim nüfusun yaklaşık yüzde 80'ini oluşturan köylerin kalkınması ve yeni uygulanmaya başlanan cumhuriyet rejimini köy halkının benimsemesi için köylünün eğitim konusu önemsenmiştir.

Cumhuriyetten sonraki dönemlerde, büyük bir sorun olan köy eğitimine çözümler getirmek niyetiyle bulunulan teşebbüslerin bir sonucu olarak ortaya çıkan Köy Enstitüleri, kendi kurulduğu dönem içinde ve sonrasında çokça tartışılan eğitim kurumlarından biridir. John Dewey'in "*Türkiye'nin Köy Enstitüleri hayalindeki okullardır*" dediği bu okullar bunun gibi birçok övgüye mazhar olmuştur. Desteklenen, gurur duyulan, övgülerle bahsedilen bir kurum olmasının yanında, birçok eleştirinin de hedefi haline gelen Köy Enstitüleri 1954 yılında bazı gerekçeler gösterilerek kapatılmıştır.

Köy Enstitüleri'ne gelinceye kadarki tarihsel süreçte pek çok gelişme yaşanmıştır. Nitekim 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun ardından çıkarılan 2 Mart 1926 tarihli Maarif Teşkilâtına Dair Kanun; öğretmen yetiştirme politikası üzerinde etkili olan önemli bir yasal düzenlemedir. Bu Kanunla, İlköğretmen okulları, "*İlk Muallim Mektepleri*" ve "*Köy Muallim Mektepleri*" diye iki tip olarak ele alınmıştır¹². İlk olarak, Köy Muallim Mektepleri, 1927-1928 öğretim yılında Denizli ve Kayseri Zenci Dede'deki iki ilkokulda açılmıştır¹³. Böylece, köy koşullarını yakından bilen öğrencilerin başarılı köy öğretmeni olacakları inancıyla¹⁴, köyün halkına, kültürüne yabancı olmayan köylü çocuklarının köy öğretmeni olarak yetiştirilmesi uygulamasına geçilmiştir. Ancak Köy Muallim Mektepleri, birçok bakımdan çok masraflı kuruluşlar olmaları ve güdülen amacı karşılamada yetersiz kalmalarından dolayı, köy öğretmenleri eğitiminde sorunları çözmeye yetmemiş ve 1933'te kapatılmıştır¹⁵.

Akabinde, eğitim alanında kırsal kesimde yaşayan halk ile kentliler arasındaki bozuk dengeyi eşitlemek ve köy halkına pratik bilgi vermek amacıyla 1936'da Saffet Arıkan'ın Vekilliği döneminde¹⁶, Eskişehir Çifteler Devlet

11 İsmail Hakkı Tonguç, *Canlandırılacak Köy* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020), 537-538.

12 Aydın, *Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması*, 51.

13 Sefer Ada - Z. Nurdan Baysal, *Pedagojik-Androgojik Formasyon ve Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2013), 64.

14 Kirby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, 90.

15 Kirby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, 93-94.

16 Mustafa Çıkar, *Hasan-Âli Yücel ve Türk Kültür Reformu* (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1997), 89.

Çiftliğinde ilk kez Eğitimci Kursu açılmıştır. 84 adayla başlanan bu girişimden olumlu sonuç alınca 11 Haziran 1937'de kabul edilen 8 maddelik 3298 Sayılı Köy Eğitimci Yasası¹⁷ ile söz konusu kursların sayısı 11'e çıkarılmıştır. Aynı yıl İzmir Kızılçullu ve Eskişehir Çifteler-Mahmudiye'de iki, 1938-1939 öğretim yılı başında Edirne Karaağaç'ta bir tane olmak üzere üç tane daha köy öğretmeni okulu açılmıştır¹⁸. İlk olarak Atatürk'ün önerisiyle hayata geçirilen ve köylere eğitimci yetiştirmek amacıyla kurulan bu eğitimci kursları başarılı sonuç göstermiştir.

Atatürk'ün vefatıyla Cumhurbaşkanı, İsmet İnönü olmuştur. İnönü, Millî Eğitim Bakanlığı'na, Hasan-Âli Yücel'i getirmiştir. Daha önceden Saffet Arıkan döneminde İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne atanan İsmail Hakkı Tonguç yeni bakan döneminde de görevine devam etmiştir. Hasan-Âli Yücel de Saffet Arıkan ile başlayan projeye sahip çıkmış ve Köy Enstitüleri'nin kuruluş süreci başlatılmıştır. Köylere öğretmeni yetiştirmek amacı taşıyan bütün arayışların, görüşlerin ve deneyimlerin sonucunda, 17 Nisan 1940 tarihinde 3803 sayılı Kanunla kurulan Köy Enstitüleri¹⁹, başlangıç olarak on, sonra yedi ve daha sonra dört tane açılarak toplamda yirmi bir olmak üzere, tarım işlerine elverişli geniş arazisi bulunan köylerde veya onların hemen yakınlarında eğitim-öğretime başlatılmıştır²⁰. Karma öğretim uygulanan bu Enstitülerin eğitim süresi beş yıl olarak belirlenmiştir²¹.

Açılan 21 Köy Enstitüsü'nün dışında, Köy Enstitüleri'ne öğretmeni, gezici öğretmeni, gezici başöğretmeni, ilköğretim müfettişi yetiştirmek amacıyla 1942'de Ankara Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü açılmıştır²². 1942-1943 öğrenim yılında Çifteler ve Kızılçullu Köy Enstitüleri'nden mezun olan öğrenciler Yüksek Köy Enstitüsü'ne alınmış olup bundan sonraki yıllarda, bu yüksekokula Enstitüleri bitiren öğrencilerden Öğretmen Kurulları tarafından aday gösterilenler sınavla alınmaya başlanmıştır²³.

Uygun arazisi bulunan ve tarıma elverişli yerlerin belirlenmesi, öğretmeni ve öğrencilerin belirlenip toplanması, bazı bölgelerde yeterince destek görmemesi gibi durumlar bu süreci zorlaştırırsa da Köy Enstitüleri her şeye rağmen kurulmuştur. Köy Enstitüleri, köylerin sosyal ve ekonomik yapısına uygun öğretmeni yetiştirerek eski düzende "nazarî" eğitim yapan, köye gidip kalmak istemeyen öğretmenler yerine; köy kökenli, köye yararlı olabilecek,

17 Mevlüt Kaplan, *Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002), 24.

18 Cemil Öztürk, *Türkiye'de Düünden Bugüne Öğretmeni Yetiştiren Kurumlar*, ed. İsa Eşme (İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları, 1998), 73.

19 Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2020), 393.

20 Güven, *Türk Eğitim Tarihi*, 324.

21 Ada - Baysal, *Pedagojik-Androgojik Formasyon ve Türkiye'de Öğretmeni Yetiştirme*, 66.

22 Nurgün Koç, *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri* (İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2013), 252.

23 Mehmet Başaran, *Devrimci Eğitim Köy Enstitüleri (Tonguç Yolu)* (İstanbul: Papirüs Yayınları, 1999), 19.

nasırlı ellerinde kaleminden çok, kazma, kürek, çapa, bağ makası, keser... bulunan öğretmenler yetiştirilmesi felsefesine dayanır²⁴. Bu Enstitüler, entelektüel bir köy gençliği yerine, köyün kalkınmasında faydalı olabilecek liderler yetiştirmeyi ve ülkedeki değişimi bütünüyle köy yoluyla sağlamayı amaç edinmiştir²⁵.

Köy Enstitüleri'nin kurucu mimarı Tonguç için "iş" bir eğitim aracı değil amaçtır; tüm Enstitü mezunlarının "İş içinde, iş aracılığıyla ve iş içinde eğitim" şeklindeki ifadeleri, bu Enstitülerin eğitim felsefeleri²⁶ hakkında fikir vermektedir. Tonguç, iş eğitimi görüşünün sosyal ve psikolojik temelini, köy çocuklarının işle tanışık ve barışık olan yaşam biçimlerine dayandırıyordu²⁷. Bu düşüncelerden hareketle, Köy Enstitüleri, köy yaşamına alışık, çalışmaktan, üretmekten yorulmayan köylü çocuklarının eğitimini, iş ve üretim odaklı bir anlayış üzerine temellendirmektedir.

Enstitülerin amacı, "iş için eğitim" anlayışına dayandığına göre, burada eğitim alacak öğrencilerin bu amaca yönelik seçilmesi gerekmektedir. Bundan dolayı alınacak çocukların sağlıklı ve güçlü olmaları önemli bir kriter olmuştur. Nitekim bu çocuklar Enstitülere alınmadan önce bir sağlık kontrolünden geçirilmiş ve sağlık durumu elverişli olanlar tercih edilmiştir²⁸. Enstitülerde insan gücünün seçilmesi, toplanması ve işe koşulması kolay olmamış, öğrencileri toplarken güçlükler ortaya çıkmıştır. Kanuna göre, beş sınıflı köy ilkokullarını bitiren çocuklar Enstitülere alınacaktır. Bu öğrencilerin sayısının kadroları doldurma konusunda yetersiz kalmasıyla üç sınıflı öğretmenli ve öğretmenli ilkokulları bitiren öğrenciler için Enstitülerde hazırlık sınıfları açılmış²⁹ ve böylece Enstitülerin öğrenci ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır.

3803 Sayılı Kanun'a göre; "Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde, Maarif Vekillîğince Köy Enstitüleri açılır." Kanunun bu maddesinden anlaşılacağı üzere Enstitüler sadece köye öğretmen yetiştirmek değil, aynı zamanda köyün ihtiyacı olan tarımcı ve sağlıkçıyı da yetiştirmek amacı güden çok amaçlı okullardır³⁰. Kanun, Enstitülere alınan öğrenciler veya Enstitüden mezun olan öğretmenlerin öğrenciliği veya öğretmenliği bırakmaması adına cezai yaptırımlar içeren önlemler almıştır. Öğretmenin görevi, ziraat işlerini fenni bir şekilde yapmak, köylüye rehber olmaktır. Bunun için öğretmenin ve ailesinin geçimine de yetecek miktarda tarıma elverişli bir arazi tahsis edilir.

24 Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 393.

25 Güven, *Türk Eğitim Tarihi*, 325.

26 Koç, *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*, 197.

27 Pakize Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020), 172.

28 Osman Akandere - Nihal Yıldız Yılmaz, "Köy Enstitülerine Alınacak Talebe Hakkında Maarif Vekâletince Yayınlanan 18 Ağustos 1941 Tarihli Genelge'nin Esasları ve Uygulanması", *Atatürk Dergisi* 6/2 (2017), 13.

29 Başgöz, *Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*, 235.

30 Hasan Erçelesi, *Köy Enstitülerinin Çağdaş Eğitim Yönetimine Katkıları* (İzmir: Dikili Belediyesi Kültür Yayınları, 1993), 23.

3803 sayılı Kanununun 3. maddesi, “Enstitülere tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş sıhhatli ve müstaid köylü çocuklar seçilerek alınırlar.” şeklindedir. Köy Enstitüleri’ne seçilen çocukların köylü, zeki ve enerjik, sağlam ve gürbüz olanlarının seçilmesine dikkat edilecek, böylece bu çocuklar yeniden köye döndüğünde sisteme uyum sağlayabilecek, Enstitülerdeki ve köylerdeki zor koşullara dayanabilecektir³¹. Bu okullardaki öğrenciler tekrar köylerine döndüklerinde yabancılaşmama çözümlerini bulacak, köyün sorunlarına hâkim olduklarından mantıklı ve uygulanabilir çözüm önereceklerdir³². Fakat Enstitülere yalnızca köy çocuklarının alınması hususunda, bazı milletvekilleri tarafından, köylünün ve şehirlinin temasının kesileceği ve halkı ikiye böleceği endişesiyle eleştiriler getirilmiştir³³.

1942 yılında çıkarılan 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu’yla, köylerdeki okullar ve kurslar ile halkı yetiştirmekle ilgili işler, görevlendirme yapılacak okullar ve konumları, bağlı oldukları idari birimler; eğitim ve öğretime, okulların ve belirlenecek arazilerin durumu, öğretmenler, eğitimci ve öğrencilere ilişkin tüm iş ve işlemler geniş bir çerçevede ele alınarak açıklanmıştır. Kanun, “sistemin içinde yer alacak okullardan beklenen eğitim ve kalkınma görevine açıklık getirmiştir”³⁴.

Cumhuriyetin ilanından sonra eğitim kurum ve kademelerinde karma eğitime tamamen geçiş yapılmıştır. Köy Enstitülerine ağırlıklı olarak erkek öğrenciler alınsa da kız öğrencilerin alınması hususuna ayrı bir önem verilmiş, bunun için gereken emeğin sarf edilmesi istenmiştir³⁵. Nitekim Köy Enstitüleri’nin eğitim anlayışının karma eğitime dayandığı; bu konuda kız öğrencilerin Enstitüdeki varlığı ve eğitiminin özellikle üzerinde durulduğu bilinmektedir.

Cumhuriyet dönemi eğitiminde millilik, laiklik, eşitlik... gibi ilkelere özellikle vurgu yapılmaktadır. Anadolu’nun her köşesine eşit ve laik bir eğitim imkânı sunmanın bir yansıması da şüphesiz ki karma eğitim uygulamasına geçerek kadınlara da toplumsal yaşamda eşit söz hakkı vermek olmuştur. Bu gelişmeler ışığında cumhuriyetin bir eğitim kurumu olan Köy Enstitüleri’nin karma eğitim ilkesiyle kurulup ilerlemesi de kaçınılmaz olmuştur. Bu kurumlardaki öğretmenler ve öğrencilerin statüsünde cinsiyet bakımından bir ayrım söz konusu olmamıştır.

31 Koç, *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*, 240.

32 Akandere - Yıldız Yılmaz, “Köy Enstitülerine Alınacak Talebe Hakkında Maarif Vekâletince Yayınlanan 18 Ağustos 1941 Tarihli Genelge’nin Esasları ve Uygulanması”, 6.

33 Kirby, *Türkiye’de Köy Enstitüleri*, 278; Erçelebi, *Köy Enstitülerinin Çağdaş Eğitim Yönetimine Katkıları*, 23.

34 Başgöz, *Türkiye’nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*, 225.

35 Koç, *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*, 242.

2. Köy Enstitülerine Kız Öğrencilerin Alınması ve Karma Eğitim

Köy Enstitüleri Türkiye’de yatılı olarak karma eğitime geçen ilk kurumlardır. Türk kadınına erkekle eşit düzeyde gören demokratik zihniyetin bir yansıması Köy Enstitülerinde hayat bulmuş ve yatılı-karma düzene ilk Enstitüler bünyesinde geçilmiştir³⁶. 1938 yılında Kızılçullu Kadın Eğitim Kursundan mezun olan kız öğrenciler Enstitülerin birinci sınıfına alınmış, böylece Köy Enstitülerinde karma eğitim başlatılmıştır³⁷. Enstitülerdeki kız öğrencilerin sayısı özellikle ilk yıllarda, kız çocuklarını yatılı okullara göndermekten çekinen aileler yüzünden çok düşük kalmıştır. Hatta bunun önüne geçebilmek adına bazı bölgelerde bir erkek öğrencinin Köy Enstitüsü’ne alınması için bir kız öğrenciyi yanında getirmesi şartı öne sürülmüştür³⁸.

Köylü çocuklar seçilerek köye öğretmen yetiştirme gayesiyle yola çıkan Enstitüler, ilk yıllarda öğrencilerin seçiminde farklı yollara başvurmak zorunda kalmıştır. Enstitüler için yeterince kız öğrenci bulunamaması, Köy Enstitüleri’ne alınacak kişilerin kriterlerinde esnemeye gidildiğini göstermektedir. Nitekim Enstitülere, köylerden kız öğrenciler bulunamayınca köy kökenli olup nahiyeye ve ilçe merkezlerinde yaşayan kızlar kabul edilmiştir. Enstitülerin kapanma yıllarına doğru kız öğrencilerin Köy Enstitülerindeki sayılarında artış olmuştur³⁹. Köy Enstitüsü Prof. Dr. Ayşe Baysal, kadınların okuması için devletin çareler aradığından söz etmiş ve cümlelerine şöyle devam etmiştir: “(...) Köy kızlarını okutmaya teşvik etmek, zorlamak için, bir kız öğrenci getiren velinin oğlu Enstitüye sınavsız alınmıyordu.”⁴⁰. Ayşe Baysal başka bir yazıda; kendisinin köydeki başka bir erkek çocuğunun Enstitüye girebilmesi için okula gönderildiğini anlatmıştır: “(...) Babam üzerinde önemli etkisi olan bir akrabamız, ikinci oğlunu da Enstitü’ye gönderebilmek için babama baskı yapmaya başladı. Ben ve benim küçüğüm ilkokulu bitirmiştik. (...) benim gönderilmeme karar verildi. (...)”⁴¹. Bu anlatımdan, kız çocuklarının eğitim hayatına katılmaları için farklı yollara başvurulduğu anlaşılmaktadır.

Pakize Türkoğlu, 1940 Haziran ayında Enstitünün birine otuz kız otuz erkek öğrenci alınacağı ile ilgili haber çıktığını ancak kadronun dolmayıp kız öğrenci olarak sadece bir kişinin geldiğini belirtmiştir. Devamında; “*Kadro dolmayınca, hele kızlar olmayınca öğrenci alma tarihi yeniden uzatılıp bir yazı daha çıkarılarak, özellikle köylü kızların bulunması ve özendirilmesi istenmiş. Gene de altı*

36 Türen, *Köy Enstitüleri Dosyası-Türk Rönesansı*, 44.

37 Melis Akay, *Köy Enstitülerinde Yetişen Kadın Öğretmenlerin Türk Toplumuna Etkileri* (Adnan Menderes Üniversitesi, 2017), 59.

38 Kaplan, *Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri*, 136.

39 Akandere - Yıldız Yılmaz, “Köy Enstitülerine Alınacak Talebe Hakkında Maarif Vekâletince Yayınlanan 18 Ağustos 1941 Tarihli Genelge’nin Esasları ve Uygulanması”, 12.

40 Hasip Pektaş, “Prof. Dr. Ayşe Baysal ile bir söyleşi”, *Öğretmen Dünyası Dergisi* 254/ (2001), 19-22.

41 Ayşe Baysal, “Prof. Dr. Ayşe Baysal Yaşam Öyküsü (Kendi Kaleminden)”, *Beslenme ve Diyet Dergisi* 45/ (2017), 2.

kız öğrenci bulunabilmiş yalnızca. O yıllarda köy ilkokulunu bitirmiş kızlar çok azdı çünkü. Kuşkusuz bir de Enstitünün yeni açılması ve çoğu köylünün önceden böyle bir eğitim olanağından haberi olmaması, örneği olmayan bu yeni eğitimi tanımamaları gibi nedenler de vardı. Aksu Köy Enstitüsü'nün ilk öğrencileri altı kız, altmış erkekti." bilgisine yer vermiştir⁴².

Cılavuz Köy Enstitüsü'nde kız öğrenciler diğer Enstitülere göre daha az olmuştur. Kız öğrencilerin alımı konusunda pozitif ayrımcılık yapılmış, nispeten başarı sağlanmıştır. Örnek verecek olursak, 1940 yılının ikinci yarısında Cılavuz'da 1000 öğrencinin içinde sadece 35 kız öğrenci vardı. Burada kız öğrenciler öğretmenlerin evlerine yakın bir yatakhane kalmaktaydı. Onun dışında kız erkek bütün öğrencilerin her yerde birlikteliğine önem verilmiştir. Kız erkek öğrencilerin aralarındaki ilişki arkadaşlıktan, ağabeylik-ablalıktan öteye gitmemiştir. Bu konuda Cılavuzlu Kâzım Çakmur, kız erkek herkesin beraber çalıştığını ifade etmiş ve "Sonradan o Köy Enstitülerine atılan iftiralara miftiralara, şunlar bunlar, katiiyen gerçeğe ilgisi yoktu." diye eklemiştir⁴³.

Eskişehir'deki Çifteler (Hamidiye) Köy Enstitüsü'nde okuyan Talip Apaydın, ilk zamanlarda kız öğrencilerin Mahmudiye'de olduğunu, Hamidiye'de sadece erkek öğrencilerin eğitim gördüğünü bildirmiştir. Apaydın, bir gün Mahmudiye'deki öğrencilerle bir geziye katılacaklarını ve bu gezide kızların da olacağını duyunca çok heyecanlandığını ve sevindiğini anlatmıştır. Daha önce hiç kızlarla bir arada bulunmayan bu öğrenciye göre bu durum çok olağanüstü gelmiştir. Gezi yapacakları yere vardıklarındaki duygularını şu şekilde aktarmıştır: "Mahmudiye öğrencileri görünmüştü. İçlerinde yer yer renkli giyinmiş kızlar fark ediliyordu. Yaklaştılar. Yokuşu zor çıkıyorlardı (...) geldiler. Yüzleri kıpkırmızı olmuştu. Terlemişlerdi. Yer verdik, oturdular. Öğretmenler kendi aralarında şakalaşıyordu. Biz hep kızlara bakıyorduk. Her biri ayrı güzel görünüyordu. Oysa kara kara köylü kızlarıydılar işte. Birisi sarışındı. Enstitü'nün verdiği basma urbalar giymişlerdi. Aynı basmadan ileri doğru açılan yuvarlak şapkaları vardı. Pek yakışmıştı onlara... İlk olarak aramızda kızları görmenin sarhoşluğunu yaşıyorduk. Bir olağanüstüydü her şey. Meğer geçici olurmuş bu. O yıl kızların bulunduğu sınıflar da Hamidiye'ye getirildi. Yatakhane, yüznumara hariç, her yerde onlarla beraberdik. Bir iki ay içinde doğallaştı. Alıştık. Öbür arkadaşlarımız gibi gelmeye başladılar..."⁴⁴.

Yazar, daha önce kendisine olağanüstü ve farklı gelen bu durum normalleştirildiğinde, bu konudaki bakış açısının değişimini anlatmıştır. Apaydın, iki cinsin bir arada okurken birbirlerini düzelttiğini, kendilerine daha çok çekidüzen verdiklerini tecrübeleriyle aktarmıştır. Kız ve erkek öğrencilerin birlikte eğitim almaları, onların birbirlerine olan davranışlarını ve algılarını

42 Pakize Türkoğlu, *Kısa Süren Hasat-Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak*, ed. Şengün Kılıç Hırıstidis (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), 15-16.

43 Firdevs Gümüšoğlu, *Sözlü ve Yazılı Belgeler Işığında Cılavuz Köy Enstitüsü* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019), 298.

44 Talip Apaydın, *Köy Enstitüsü Yılları* (Literatür Yayınları, 2020), 72-73.

değiştirmiştir. Karma eğitim uygulamasına geçtikten sonra öğrenciler birlikte okumayı, yemek yemeyi, oyun oynamayı, çalışmayı, iş yapmayı... öğrenmiş ve karşı cinstekilerle normal arkadaşlık ilişkileri kurulabileceklerini anlamışlardır.

1937'den 1946'ya kadar kız öğrenci sayılarında artış olmuş, bu sayılar sonradan ölüm, hastalık, sınıfta kalma gibi nedenlerden dolayı düşmüştür. Köy Enstitüleri'nde 1950 yılında karma eğitime son verilmiştir⁴⁵. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Şemsettin Sirer zamanında kız ve erkek öğrencilerin ayrı bölümlere ve sınıflara ayrıldıkları görülmüş ve böylece Cumhuriyet Halk Partisi tarafından karma eğitime ilk darbe vurulmuştur. Bunun ardından Demokrat Parti iktidarı, karma eğitime tamamen son vermiştir⁴⁶. Karma eğitime son verilmesiyle kız öğrenciler kendi Enstitüleri'nden alınarak Trabzon Beşikdüzü ve İzmir Kızılçullu Köy Enstitüleri'ne götürülmüştür. Bir süre sonra Kızılçullu'daki kız öğrenciler Bolu Kız Öğretmen Okulu'na nakledilmişlerdir⁴⁷. Kız öğrencilerin belli bölgelerdeki Enstitülere toplanması sayılarının azalmasına neden olmuştur. Bu durum genel olarak kendi bölgelerinden çok uzak mesafelerde olan okullara ailelerin kızlarını göndermek istememesinden kaynaklanmıştır. Ayşe Baysal'ın bu konudaki değerlendirmesi şu şekildedir: "Kızlara yazık oldu. Okula gidemediler. Enstitüleri ayırdıktan sonra sayıları iyice azaldı... Uzaktaki okullara nasıl gitsinler."⁴⁸

2.a. Kız-Erkek İlişkileri ve Ahlak Dışı Söylentiler

Köy Enstitüleri'nde uygulanan karma eğitim o dönemlerde büyük tepkilere neden olmuştur. Yatılı bir kurumda kız ve erkek öğrencilerin bir arada okutulmaları Köy Enstitüleri'ni eleştirilerin odağı haline getirmiştir⁴⁹. Türk toplumunun yapısına ters olduğu düşüncesiyle, eleştirilerin boyutu ahlaksız söylentilere kadar gitmiştir. Mahmut Makal: "Neden kızla erkek yan yana, omuz omuza derse giriyor, tarlaya gidiyordu. Bunu söyleyenler, köylümüzün zaten böyle karışık çalışıp, karışık yaşadığından habersiz görünüyordular. Neymiş efendim, kızlar, çocuklarını ayakyoluna gidip atıyorlarmış oralar tıkanmış.", diyerek bazı kesimlerin karma eğitime olan bakış açısını ve ahlak dışı söylemlerin boyutunu anlatmaya çalışmıştır⁵⁰.

Ahlaksız söylentilere kadar götürülen eleştiriler, Köy Enstitüleri'ne kız öğrencilerin gelmesi konusunda ailelerin tereddüt yaşamasına neden olmuştur. Bu konuyla ilgili Talip Apaydın, "Köy Enstitülü kızlar için söylenenler, onlara

45 Akay, *Köy Enstitülerinde Yetişen Kadın Öğretmenlerin Türk Toplumuna Etkileri*, 65; Murtaza Aykaç vd., "Bir Modernleşme Öyküsü: Köy Enstitüleri", *Turkish Studies* 13/27/ (2018), 183-201.

46 Fevzi Çakmak, "Kuruluşundan Kapatılışına Kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçerisinde Köy Enstitülerin Yönelik Muhalefet", *ÇTTAD* VI/15 (2007), 244.

47 Kaplan, *Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri*, 137.

48 Semiha Tuna, "Köy Enstitüleri'nde kadın olmak", *Fe Dergi* 1/1 (2009), 27.

49 Nihal Yıldız - Osman Akandere, "Köy Enstitülerinin İdeolojik Yapısı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* XVII/35/ (2017), 275-316; Mustafa Önder, *Toplumsal Değişim Sürecinde Düziçi Köy Enstitüsü* (Selçuk Üniversitesi, 2012), 24.

50 Mahmut Makal, *Köy Enstitüleri ve Ötesi* (İstanbul: Literatür Yayınları, 2020), 26.

edilen iftiralar, halkoyunda belki en yıkıcı, etkili propaganda oldu. Kızla erkeğin aynı okulda okuması, aynı elbiseyi giymesi, yan yana çalışması, birlikte yiyip içmesi, el ele tutuşup halay çekmesi, kafası hep kötüye çalışan softayı çıldırttı. Hayalinde olmadık sahneler kurdurttu ve halka zehir saçtırdı..." diyerek bu konuda düşüncelerini dile getirmiştir⁵¹. Bu olumsuz söylentilerin kaç insanı etkilediğini, bilmeden, görmeden, tam anlamadan ortalığa dökülen her ahlak dışı ifade ve eleştirinin kaç kız çocuğunun okumasını engellediğini sayısal olarak asla bilemeyiz. Ama bu durumdan olumsuz yönde etkilenen ve okuma hayalleri suya düşen kız çocuklarının olduğu da bir gerçektir.

Köy Enstitüleri hakkında halk arasında dönen bu dedikodular birçok köylünün bakış açısında olumsuz izlenimler bırakmasına sebep olmuştur. Örneğin; Kadriye Yeşilyaprak, babasının onu Köy Enstitülere kaydettirmek istediğini ancak kendisinin, üvey annesinin ve babaannesinin bunu ilk başta kabul etmediğini ve bunun nedenini şöyle ifade etmiştir. *"Tabi ben henüz küçük bir çocuktum ve evden ayrılmak istemiyordum. Bir de şöyle bir söylenti vardı: Köy Enstitülerinde kız-erkek karışık ve yatılı olduğu için oraya giden kızlar "kötü yola düşecek" deniyordu. Elbette yıl 1945 ve bir köyde, kapalı bir çevrede yaşıyoruz"*⁵².

Bu konuda Köy Enstitüleri'ne gidip okulu bitiren bir kız öğrenci, babasının çıkan dedikodular yüzünden kız kardeşini göndermediğini aktarmıştır. Kız kardeşi bir piyeste oynarken valinin dikkatini çekmiş, ancak baba, küçük kızının Enstitüye gitmesine kesinlikle müsaade etmemiştir. Bu durum kitabın kahramanı Nahide tarafından şöyle aktarılmıştır: *"(...)Vali Bey, "Bu kız çok yetenekli... Ailesini bulup konuşalım. Okula göndersinler," demiş. Bir süre sonra da evimize Milli Eğitimden Müdür Yardımcısı ve bir müfettiş geldi. Asuman Tekelioğlu diye adını da yazmışlar, sora sora evimizi bulmuşlar. Ama ne yazık ki tüm bunlar Asuman'ın kaderini değiştirmede. Babam bana tanıdığı toleransı Asuman'a tanımadı. Köy Enstitüleri hakkında çıkan dedikodular babamı çok yıldırılmıştı."*⁵³. Nahide, açılan Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne gidip müzik eğitimi almak için babasına mektup yazdığını, babasının bu dedikodular yüzünden tedirgin olup izin vermediğine de aynı kitapta değinmiştir.

Kız öğrencilerle erkek öğrencilerin ya da erkek öğretmenlerin arasında ahlak dışı ilişkilerin yaşandığıyla ilgili söylentiler, kız öğrencilerin Enstitülere gönderilmesini olumsuz yönde etkiliyordu. Buradaki eleştirilerin ve söylemlerin asıl sebebi Enstitülerde uygulanan eğitimin karma olması değil, yatılı bir kurumda karma eğitim olmasından kaynaklanıyordu. Kirby (2015), Köy Enstitüleri'ndeki kız erkek ilişkilerinin çok normal olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, Köy Enstitülerindeki kız erkek ilişkileri hem kent hem köy yaşamında gerçekleşen birçok olay ve davranışla kıyaslandığında, Enstitülerin çok daha

51 Apaydın, Köy Enstitüsü Yılları, 73.

52 Binnur Yeşilyaprak, Arifiye Köy Enstitülü Annemle Damla Söyleşiler (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2016), 7.

53 Şebnem Atılğan, Nahide-Yarım Kalan Mucize (İstanbul: Kafekültür Yayıncılık, 2012), 139.

normal ve ahlak düzeyi yüksek kurumlar olduğunu savunmaktadır⁵⁴. Köylerde erkek ve kadınların yaşamları göz önüne alındığında insanların çok da birbirlerinden bağımsız olmadıklarını görebiliriz. Köylerde kadınlar da erkekler de şehirlere göre daha özgür ve birbirleriyle etkileşim içerisindeyler. Köylerde, kadınlar ve erkeklerin tarlada, ahırda, dağda her yerde cinsiyet ayrımı yapmadan hep birlikte hareket ettikleri bir yaşamdan bahsetmek mümkündür. Bütün bunlara rağmen Köy Enstitüleri'nin gücü, kız erkek ilişkilerinin boyutunun çirkin taraflara çekilerek ailelerin endişelenmesine neden olacak dedikoduları engellemeye yetmemiştir.

Belki de buradaki kız öğrencileri düşünmeden doğru ya da yanlış söylenen her söz, yine bir kız çocuğunun eğitim hayatının etkilenmesine ve okul şansının elinden alınmasına neden olmuştur. Bir öğrencinin bir kız öğrenciye, onu evlenmeye zorlayan mektup yazdığı, bir kız öğrencinin hamile kaldığı, köy kızlarının namuslarının ayaklar altına alındığı⁵⁵ gibi dolaşan dedikoduların boyutları giderek çok ağırlaşmıştır. Tüm bu söylemlerden dolayı, ailelerin Köy Enstitüleri'ne kızlarını göndermek istememesi hiç de şaşırtıcı bir tutum değildir.

Köy Enstitüleri hakkında yapılan bu ahlak dışı eleştirilerin tam olarak doğruluğu veya yanlışlığı konusunda kanıtlara ulaşmak güç olsa da bu eleştiriler, Enstitülerin kapatılma sürecinde öne sürülen argümanlardan biri olmuştur. Nitekim 26 Aralık 1952 yılında Elâzığ Milletvekili Ömer Faruk Sanaç'ın sorusuna dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri verdiği cevapta, Köy Enstitülerinde vuku bulduğunu iddia ettiği hadiseleri birkaç örnekle aktarmıştır. Buradaki kız öğrencilerle ilgili hadise, "(...) 6. Ahlâki gelenek ve göreneklerimize aykırı her türlü hareketler mazur görülmuş ve hatta teşvik edilmiştir. Çirkin muamelelere hedef olan ve mukavemet gösteren kızlarımızdan bıçaklarla tecavüze uğrayanların bulunduğunu gösteren vesikalar eldedir. O zamanki mesuller tarafından bu işlerin takip edilmemesinden sarfı nazar müsamaha ile karşılandıkları ve kendilerinin Enstitülerdeki içki âlemlerine iştirak ettiklerini gösteren şahadetler ve belgeler mevcuttur. (...)" şeklinde ifade edilmiştir⁵⁶. Zira o dönemler, Köy Enstitüleri'nin sonunun gelmeye başladığı bunun gibi birçok söylemden ve eylemden anlaşılmaktadır. Sonuç olarak da bu olayların üstünden çok geçmeden 1954 yılında Enstitüler kapatılarak tarihin tozlu sayfalarında bir eğitim kurumu olarak yerini almıştır.

Köy Enstitüsü öğrencileri arasında birbirlerine karşı duygusal hisler besleyenlerin ve mezun olduktan sonra evlenenlerin olduğu bilinmektedir. Ancak öğrencilik yıllarında bu konuda dönemin ahlaki anlayışına aykırı bir ilişki yaşanmaması için çalışan bir disiplin kurulu olduğundan bahsedilmektedir. Enstitülerde mektuplaşma gibi olayların önüne geçmek amacıyla bazı

54 Kirby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, 352-356.

55 Necdet Aysal, "Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri", *Atatürk Yolu Dergisi* 35-36/ (2005), 278.

56 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:9, Cilt: 10, Birleşim:22, (Resmî Gazete: 26.12.1952), 442.

öğrenciler “istihbarat” için görevlendirilmiştir⁵⁷. Yeşilyaprak, Enstitüde eşiyile tanışma hikâyesini ve mezun olduktan sonra evlendiklerini anlatmıştır⁵⁸. Aynı şekilde, Atılğan (2012)’ın kitabına hayat veren karakter Nahide de eşiyile Köy Enstitüsü’nde tanıştığını, hatta mezun olmadan önce Enstitüdeki kadın öğretmenlerin bu konuda onları teşvik ettiğini anlatmıştır. Köy Enstitüsü mezunu olan bu kadınlar, köylere öğretmenlik yapmaya başladıktan sonra eşleriyle el ele vererek köylere ışık tutmaya çalışmışlardır.

Nahide Kahraman, kadın öğretmenlerinin mezun olacak kız öğrencileri toplayıp bu konuyla ilgili konuştuklarını ve Köy Enstitülü bir öğretmenle evlenmek için yönlendirdiklerini anlatmıştır. Öğretmenlerinin, “Sizler artık köy öğretmenlerisiniz. Yirmi yıl mecburi hizmetiniz var. (...)Yirmi yılı bir köyde geçirmek, üstelik tek başına daha da zor... (...)Hepiniz eğitilmiş birer genç kız oldunuz. Evleneceğiniz kişilerin de sizler gibi aydın, kültürlü ve eğitilmiş olması gerekiyor. (...) Burada sınıf arkadaşlarınız oldu. Bu arkadaşlarınız arasında beğendikleriniz mutlaka vardır. Bu arkadaşlarınızla evlenmeyi düşünmez misiniz?” dediklerini nakletmiştir. Nahide, kendisinin ve arkadaşlarının öğretmenleriyle aralarında geçen bu konuşmadan dolayı çok şaşırıldıklarını, “Kızlarla birbirimize bakıyoruz. Öylesine şaşkınsınız ki! (...) Okul yılları boyunca disiplin kurallarını her şeyden üstün tutan öğretmenlerimiz şimdi, mezun olduğumuz gün “evlenin” diyorlar, hem de Köy Enstitülü bir öğretmen ile...” şeklinde dile getirmiştir⁵⁹.

Cılavuz Köy Enstitüsü öğrencisi Perihan Akçam, hiçbir kız öğrencinin hamile kalmadığını, çocuk düşürmediğini belirtir. Bu iftiralara karşı öfkeyle karşılık veren Akçam’a göre, birbirlerine karşı duygusal hisler besleyen öğrenciler olmuş ve öğretmenler bunu desteklemiştir. Ama öğrencilerin bu hisleri ve duyguları düzeylidir. Erkek arkadaşlarının kızlara karşı hiçbir olumsuz davranışı ya da tutumu olmamıştır. Dördüncü sınıfa geldiklerinde kadın öğretmenler, kız öğrencilerin eşlerini Enstitüdeki erkek arkadaşlarından seçmeleri konusunda teşvik etmiştir: “Köydeki ağanın oğluna, köydeki yakışıklı delikanlıya kalmayın. Eşinizi burada seçin” demişlerdir⁶⁰.

3. Köy Enstitülerinde Kız Öğrencilerin Eğitim Süreçleri

Köy Enstitüleri’nde ilk kapsamlı program 1943 yılında hazırlanmıştır. 1943 Öğretim Programına göre derslerin yüzde 50’si kültür dersleri, yüzde 25’i ziraat dersleri ve çalışmaları ve yüzde 25’i ise teknik dersleri ve çalışmaları olarak üç kümeye ayrılmıştır. Bu program dört yıl denenmiş ve 1947 yılında mevcut program yapılandırılarak yeni bir program geliştirilmiştir. 1947 Öğretim Programında önceki programın amaç ve ilkelerine bağlı kalınarak birtakım

57 Türen, *Köy Enstitüleri Dosyası-Türk Rönesansı*, 142.

58 Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitülü Annemle Damla Söyleşiler*.

59 Atılğan, *Nahide-Yarım Kalan Mucize*, 130-131.

60 Gümüšoğlu, *Sözlü ve Yazılı Belgeler Işığında Cılavuz Köy Enstitüsü*, 298.

değişiklikler yapılmıştır⁶¹. Çakmak'a göre, 1943 programında ders ile iş, teori ile pratik iç içedir; ekonomik prensip ve bölgesel şartlara uygunluk vardır; erkek ve kız öğrencilerin ortak ve ayrı öğrenmeleri gereken sanatlar açıkça belirtilmiştir. 1947 programında, bu koşullar ile ilkelere uyulmadığı ve dikkat edilmediği anlaşılmaktadır⁶². 1953 Öğretim Programı ise ilk öğretmen okullarını da kapsayan bir programdır ve 1950-1951 öğretim yılında karma eğitime son verildiği için Erkek Köy Enstitüleri ile Kız Köy Enstitüleri için iki ayrı ders dağıtım çizelgesi düzenlenmiştir⁶³.

Tarım dersi ve uygulamalarını kız ve erkek öğrenciler birlikte işleyeceklerdi. Teknik ders ve çalışmaları Demircilik, Nalbantlık, Dülgerlik, Marangozluk, Yapıcılık, Köy Ev ve El Sanatları, Makine ve Motor Kullanma derslerinden oluşmaktaydı. Teknik derslerde kız öğrencilere ilişkin genellikle Dikiş, Örgü, Tarımsal Sanatlar, Çocuk Bakımı, Dokumacılık, Yemek Pişirme dersleri verilmekteydi⁶⁴. Motor ve makine kullanımı dersi, birinci sınıfta kız ve erkek öğrencilerin ortak ve zorunlu olarak aldığı tek dersti⁶⁵. Öğrencilerin aldıkları dersler ikinci sınıftan sonra farklı uzmanlaşma alanlarına ayrılarak uzmanlık alanı derslerinin sayısı artırılıyordu. Bu uzmanlaşma alanları öğrencilerin gidecekleri köylerin ihtiyaçları ve yetenekleri baz alınarak belirleniyordu⁶⁶. Kız öğrenciler daha çok Köy Ev ve El Sanatları ders ve çalışmalarına yönlendirilmekteydi.

Pakize Türkoğlu, makine ve motor kullanımı dersinde bisiklet sürmeyi, motosiklet kullanmayı öğrendiklerini, motor dersinin kız ve erkek tüm öğrencilerin zorunlu dersi olduğunu ifade etmiştir. Bu motor derslerinin aslında içeriğinde bir sürü teknolojik aracın kullanımı ve onarımına dair öğretim yapıyordu. *“Öğrenmek zorunda olduğumuz teknoloji araçları sadece bunlar değildi. En başta dikiş makinesi, süt makinesi, modern tarım araçları, traktör, su motoru gibi araçlar hep elimizden geçiyor, bunları iş içinde kullanıyorduk. Örneğin kızlar olarak ayaklı dikiş makinelerini kullanmayı, temizlemek için söküp takmayı, bozulunca onarmayı öğrenmiştik”* diyen yazar, Aksu Köy Enstitüsü'nde aldıkları makine ve motor dersleri hakkında bilgi vermiştir⁶⁷.

Üretim ilkesiyle hareket eden Köy Enstitüleri'nde yürütülen teknik ders ve çalışmalar prototip ya da örnek olarak değil bizzat öğrencilere yaptırılarak gerçekleşmekteydi⁶⁸. Köy Enstitülerinde, derslerin ağırlıkları öğrencilerin cinsiyetlerine göre değişse de her öğrencinin her ders ve alan hakkında fikir sahibi olması ve tecrübe kazanması önemseniyordu.

61 Önder, *Toplumsal Değişim Sürecinde Düziçi Köy Enstitüsü*, 40.

62 Çakmak, “Kuruluşundan Kapatılışına Kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçerisinde Köy Enstitülerin Yönelik Muhalefet”, 234.

63 Önder, *Toplumsal Değişim Sürecinde Düziçi Köy Enstitüsü*, 44.

64 Kaplan, *Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri*, 95.

65 Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, 239; Türen, *Köy Enstitüleri Dosyası-Türk Rönesansı*, 51.

66 Türen, *Köy Enstitüleri Dosyası-Türk Rönesansı*, 51.

67 Türkoğlu, *Kısa Süren Hasat-Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak*, 29.

68 Koç, *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*, 289.

Köy Enstitülerinde işler ve dersler kümeler oluşturularak imece usulüyle hallediliyordu. Öğrenciler kümelere ayrılarak iş bölümü yapıyor ve Enstitünün bütün işlerini hallediyorlardı. Örneğin, Türkoğlu'nun "Bir küme ağacın altında ya da sınıfta kültür dersi yaparken ötekiler dikiş dikmede, bataklık kurutmada, kaldırım yapmada ya da marangozluk dersi ve çalışmalarında olurdu..." ifadelerinden Enstitülerdeki iş bölümü hakkında fikir sahibi olabiliriz⁶⁹. Nahide: "İşler için de on, on beş kişilik kümeler oluştururduk. Kümemizle beraber tarlaya, bahçeye ya da hayvanlarımızın yanına gider, bir yandan işlerimizi yapar diğer yandan günlük derslerimizi işlemiş olurduk" diyerek Köy Enstitüleri'ndeki ders ve işlerin yapılışını bildirmiştir⁷⁰. Enstitülerdeki deneyimlerini aktaran birçok kişinin söylemlerinden işlerin imece usulüyle çabucak bittiği anlaşılıyor.

Köy Enstitüleri'ndeki öğretim, yaparak-yaşayarak, üreterek, yardımlaşarak yapılıyordu. Bütün öğretmenlerin, usta öğreticilerin ve öğrencilerin, dayanışma ve yardımlaşmasıyla işler yürütülüyor ve üretim sağlanıyordu. Kadriye Yeşilyaprak, "(...) Birlikte üretir ve bölüşürdük. Hepimizin emeği, hepimizin çabası yaşamın her alanında birleşir ve imece ruhu yaşardı. Binalarımızı kendimiz inşa eder, sebze ve meyvemizi kendimiz yetiştirir, sıra-masa ve araçlarımızı kendimiz yapar, dikişlerimizi diker, çamaşırlarımızı yıkardık. Yaparak yaşayarak öğrenir, yeteneklerimizi geliştirir, çok yönlü olarak eğitilirdik. Müzik aleti çalar, resim yapar, çeşitli sosyal faaliyetler ve kültürel etkinlikler içinde yoğrulurduk." diyerek Enstitülerdeki imece ruhuna değinmiştir⁷¹. Aynı şekilde Yeşilyaprak, Enstitülerinde işlerin uyum içinde yürütüldüğünden, kızların dikiş, erkeklerin marangozluk ve demircilik yaptığından, kızların tulumları, iş elbiseleri diktiklerinden yani kısaca görev ve sorumluluklarının bilincinde herkesin Enstitünün ihtiyaçlarını karşılamak için çalıştığından bahsetmiştir⁷².

İmece, yani hep birlikte eğitim-öğretim, yaşam, üretim, yalnızca bir Enstitünün kendi bünyesinde yürüttüğü çalışma yöntemi değildi. Aynı zamanda, Enstitüler arasında imece usulüyle yardımlaşma ve dayanışma hâkimdi. Bir Enstitünün kuruluşunda, yetiştirilen veya üretilen ürünlerin paylaşımında, inşaatlarda... Enstitüler arasında bir iş birliği vardı. Enstitülerin arasındaki dayanışmayı ve iş birliğini bir Köy Enstitüsü öğrencisi, "Yeni kurulan ya da zorda kalan Enstitülere, bir plana göre "yardım ekipleri" (30-40 kişilik) gönderilir öbür Enstitülerden. (...) Örneğin 1941'de 600 dönümlük bir alana kurulmaya başlanan Hasanoğlan Köy Enstitüsü, 82 yapıdan oluşmaktadır. Bunların 12'si imece kümelerinin (yardım ekiplerinin) eseridir." şeklinde aktararak bilgi vermiştir⁷³.

Her ders iş ilkesi içerisinde yapılıyor ve bütünleştiriliyordu. İş içinde eğitim ilkesi ile üretim odaklı olan Enstitülerde iş yapmaya hevesli, çalışkan,

69 Türkoğlu, *Kısa Süren Hasat-Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak*, 24.

70 Atılgan, *Nahide-Yarım Kalan Mucize*, 90.

71 Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitüsü Annemle Damla Söyleşiler*, 33.

72 Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitüsü Annemle Damla Söyleşiler*, 45.

73 Mehmet Başaran, *Özgürleşme Eylemi Köy Enstitüleri* (İstanbul: Literatür Yayınları, 2020), 31.

disiplinli öğrenciler vardı. Nitekim Enstitülere öğrencilerin seçilmesinde de belli kriterlerin olması; öğrencilerin sağlık kontrollerinin yapılarak sağlıklı ve sağlam olmayanların elenmesi Enstitülerin iş ve üretim odaklı eğitim anlayışından kaynaklanmıştır. Apaydın, Enstitüdeki bütün öğrencilerin canla başla, gece gündüz çalıştıklarını anlatır; “Öyle bir ortam yaratmışlar ki çalışmayınca rahatsız oluyorduk. Kaytaran, işten kaçan arkadaşlarımız en büyük ayıbı işlerdi. (...) Birlikte çalışmanın, başarmanın, ortaya eser koymanın coşkunu içindeydik.”⁷⁴.

Bütün bu ders ve işler kız erkek öğrencilerin iş birliği ile yapılıyor, mümkün oldukça cinsiyet ayrımı yapmadan her öğrencinin her işe, derse katılması sağlanıyordu. Örneğin, Türkoğlu, kız öğrencilerin alanı olan fakat erkeklerin de katılması gereken dikiş-nakış, el sanatları, tarım sanatları, örücülük, dokumacılık çalışmalarının olduğunu söylemiştir⁷⁵. Apaydın ise, kız öğrencilerin her şeyi yaptığını, her işin altına girdiğini, “Dikiş dikerlerdi, örgü örerlerdi, halı dokurlardı. İnşaatlarda harç, tuğla taşırlardı, tarım derslerinde toprak beller, domates toplar, reçel yaparlardı. Nazlanmadan, yüzlerini ekşitmeden, erkek arkadaşlarından hiç geri kalmadan Anadolu kadınının dayanıklılığı, ciddiliği içinde büyük bir gayretle çalışırlardı...” diyerek anlatmıştır⁷⁶.

Cılavuz Köy Enstitüsü, imece ruhu ve güven duygusunun en güzide örneğini, öğrencilerin de emeğiyle inşa edilen hidroelektrik santrali kuruluşunda göstermiştir. Köylerden gelen ve daha önce hiç elektrikle tanışmayan bu çocuklar santral sayesinde elektrikle tanışmış ve aydınlanmıştır. Bu elektrik santrali kurulduktan sonra, büyük bir sevinç ve coşku içerisinde, kutlamalarla açılmıştır. Halise Sarıkaya Apaydın, hayatında elektriği hiç görmemiştir. Bu heyecanını, “Bir elektrik yanışı vardı, ben hayatımda böyle bir şey görmedim. Şimdi elektriği yaptık, ışıklar yandı. Her taraf böyle cennete dönüştü...” diyerek aktarmıştır. Sarıkaya Apaydın’ın bu duyguları, yalnızca elektrikle aydınlanmalarından dolayı değil, santralin yapım aşamasında küçücük bir çocuk olarak emek vermesinden kaynaklanmaktadır. Santralin inşasında erkek öğrenciler kız arkadaşlarının sırtına taş yüklemiş ve kızlar da bu taşları inşaata taşımıştır. Bu ağır çalışma koşulları imece ve güven duygusu sayesinde mutluluğa dönüşmüştür⁷⁷. Köylü çocuklarının gördükleri günlük yaşantılarından farklı olarak ve potansiyellerinin çok üstünde görebilecekleri bu deneyimin öğrencilere özgüven ve bilinç kazandırdığı aşikârdır. Enstitülerin eğitimi, yaşamı kolaylaştıran, yaparak yaşayarak öğreten, üretim ve iş odaklı bir anlayış üzerine kurulmuştur.

Köy Enstitüleri, buradaki öğretmenlerin ve öğrencilerin emeğiyle kurulmuştur. Büyük emekler sonucunda cinsiyet farkı gözetmeden herkes taşın altına elini koymuştur. İlk Akçadağ Köy Enstitüsü’nde eğitime başlayan, daha sonra Yıldızeli-Pamukpınar Enstitüsü açılınca oraya geçen bir öğrenci,

⁷⁴ Apaydın, *Köy Enstitüsü Yılları*, 23.

⁷⁵ Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, 221.

⁷⁶ Apaydın, *Köy Enstitüsü Yılları*, 74.

⁷⁷ Gümüšoğlu, *Sözlü ve Yazılı Belgeler Işığında Cılavuz Köy Enstitüsü*, 269.

Pamukpınar'a ilk geçtiklerinde ağaçsız bir düzlükte bir bina ve yarım bir binanın olduğunu anlatmıştır. İlk geldiklerinde burada yemek, hatta ekmek yapacak un bulmakta zorlanmışlardır. İlk başlarda su bile bulamayan Enstitülüler, su ihtiyacını karı eriterek karşılamışlardır. Bütün bu yokluklara rağmen, öğrenciler ve öğretmenler sayesinde Enstitüye yeni binalar dikilmiş, yollar yapılmış, Enstitünün çevresi ağaçlandırılmış; Enstitü elektriğe ve suya kavuşmuştur. Şartlar gitgide düzeltilerek Enstitü baştan sona inşa edilmiştir. Yazar, bütün bu yapılan işlerde kız öğrencilerin katkısını *"Enstitüde herkes kendine düşen vazifeyi, gece gündüz demeden çalışarak başarıyor. Biz inşaatta çalışırken kız arkadaşlarımız da boş durmuyorlar. Onlar da biçki-dikiş derslerinde, bize çamaşır ve iş elbisesi dikiyorlar. Yetiştirdiğimiz buğdaylardan, kış için bulgur hazırlıyorlar, inşaatta bizimle beraber teskere çekiyorlar. Harmanda döğen sürüyorlar"* biçimindeki ifadelerle dile getirmiştir⁷⁸.

21 Köy Enstitüsü'nden daha farklı amaçlarla Ankara'da açılan Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde öğrenciler, yeteneklerine göre kollara ayrılarak eğitim almıştır. Bu kollar şu şekildedir:

1) Güzel sanatlar kolu, (kız ve erkek öğrenciler için) 2) Yapıcılık kolu (erkek öğrenciler için), 3) Maden işleri kolu (erkek öğrenciler için), 4) Hayvan bakımı kolu (erkek öğrenciler için, 5) Kümes hayvancılığı kolu (kız öğrenciler için), 6) Tarla ve bahçe ziraatı kolu (erkek öğrenciler için), 7) Köy ev ve el sanatları kolu (kız öğrenciler için), 8) Zirai işletme ekonomisi kolu (kız ve erkek öğrenciler için)⁷⁹⁸⁰.

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde yetiştirilen öğrenciler farklı alanlara ayrılmış ve kız öğrencilerin eğitim alanları ise Güzel Sanatlar, Kümes Hayvancılığı, Ev ve El Sanatları ve Zirai İşletme Ekonomisi olarak belirlenmiştir. Kümes Hayvancılığı Kolunda, kümes hayvanları bakımı, çocuk bakımı, yemek pişirme, biçki-dikiş gibi dersler; Köy Ev İşleri ve El Sanatları Kolunda, besin ve doku maddeleri kimyası, çocuk bakımı, biçki-dikiş, nakış, dokuma, örücülük gibi dersler bulunmaktadır. Güzel Sanatlar ve Zirai İşletme Kolu her iki cinsiyetin görebildiği bölümlerdir⁸¹.

3.a. Kız Öğrencilerin Kültür Dersleri ve Sanatsal/Sosyal Faaliyetleri

Köy Enstitüleri'nde kültür dersleri bütün öğrencilerin ortak olarak aldığı derslerdi. Kültür dersleri diğer derslerle somutlaştırılarak verilmeye çalışılmıştır. Köy Enstitüleri'ndeki ezberden uzak, yaparak-yaşayarak öğrenme yaklaşımı kültür derslerinde de sürdürülmüştür. Kültür derslerinin içeriğinde matematik, Türkçe, tarih, fizik, kimya gibi derslerle birlikte, zirai işleme ve

78 Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, 620.

79 Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, 526.

80 Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, 526.

81 Tuna, "Köy Enstitüleri'nde kadın olmak", 25.

kooperatifçilik, ev idaresi ve çocuk bakımı, öğretmenlik bilgisi gibi dersler yer almaktaydı. Bu derslerin içinde sanatsal, bedensel, kültürel faaliyetlere de oldukça fazla yer verilmiştir.

Köy Enstitüleri, ziraat, demircilik, marangozluk, dikiş, dokuma, boya, inşaat gibi çalışmaların ötesinde, öğrencileri her yönüyle eğitmeyi, okutmayı, geliştirmeyi hedefleyen kurumlar olarak tarihe geçmiştir. Köy Enstitüleri'nde öğrenciler birçok dersin ve çalışmanın yanında resim, müzik, tiyatro gibi sanatsal faaliyetlerde aktif bir şekilde yer almıştır. "*Köy Enstitüleri'nde sanat eğitimi; edebiyatıyla, müzik çalışmalarıyla, okuma saatleriyle, resim-iş çalışmalarıyla bir bütün olarak ele alınmıştır. Sanat eğitimi, yaşayan bir olgu haline getirilmiş ve bir yaşam biçimi olmuştur*"⁸². Bu sanat eğitimlerinin en önemlilerinden birisi müziktir. Köy Enstitülerinde her öğrenciye mutlaka bir müzik aleti çalma koşulu getirilmişti. Köy Enstitülerinde müzik eğitimlerinin başını çeken enstrüman mandolindi.

Enstitüler, öğrencilerin ilgi alanlarına ve yeteneklerine göre öğrencilere eğitim imkânı sunan eğitim kurumlarıydı. Bu anlayışla, öğrenciler, mandolini öğrendikten sonraki süreçte, bağlama, mızık veya ağız armonikası gibi müzik aletleri ile öğrenmeye devam edebiliyordu. Yeteneğine ve başarısına göre, keman ve akordeona geçen öğrenciler de oluyordu⁸³. Pakize Türkoğlu, bütün arkadaşlarıyla birlikte aldıkları müzik eğitimini ve mandolin, akordeon, keman gibi enstrümanları nasıl zevkle öğrendiklerini anlatmıştır⁸⁴. O dönemlerde sanatsal faaliyetler, zenginleştirilmeye çalışılmış ve alanında uzman kişiler tarafından desteklenmiştir. Aşık Veysel gibi büyük sanatçıların Köy Enstitülerinde usta öğretici olarak çalıştığı ve öğrencilere müzik eğitimi verdiği bilinmektedir⁸⁵.

Serbest okuma, halk oyunları, danslar, müzik, tiyatro, resim... gibi birçok faaliyeti Enstitülerde kız ve erkek bütün öğrenciler bir arada yapmıştır. Köy Enstitüleri, herkesin cinsiyetine, yaşına, gücüne, sağlığına göre görev ve sorumluluklarının bilincinde olan insan kaynağı yetiştirmeyi hedeflemiştir. Aynı zamanda, bu kurumlarda hem ciddi ve özverili hem de eğlenceli bir çalışma ortamı hedeflenmiştir. Anlaşıldığı üzere, Enstitüler hedeflerine ulaşma konusunda başarılı olmuşlardır.

Köy Enstitüleri'nde öğrenciler, sabah erkenden uyanıp öğrenmeye, okumaya, çalışmaya başlayarak sıkı bir disiplinle eğitim almıştır. Bu kurumlarda eğitim birçok alanı kapsayan ve özellikle öğrencilerin kültürel, sanatsal, zihinsel, bedensel... olarak beslendiği bir anlayışla devam etmiştir. Örneğin, Cılavuz'da; tarlada, bahçede, hayvanları sağarken veya işliklerde çalışırken, Tolstoy, Schiller vb. edebiyat ustalarının eserleri okunur bunun dışında coğrafi şartlara

82 Candan Ülkü, "Sanat Eğitimi, Sanat ve Köy Enstitüleri", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4/1 (2008), 43.

83 Türen, *Köy Enstitüleri Dosyası-Türk Rönesansı*, 95.

84 Türkoğlu, *Kısa Süren Hasat-Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak*, 56-59.

85 Başaran, *Özgürleşme Eylemi Köy Enstitüleri*, 170-173.

uygun sporlar yapılır. Kız erkek ayrımı yapılmadan dağcılık, kaya tırmanışı, ata ve bisiklete binmek, fotoğraf çekmek gibi yaşantılar öğrenilirdi⁸⁶. Müzik, dans, ulusal oyunlar, spor gibi birçok sanatsal, sosyal ve kültürel faaliyet bu okulların bir parçası olmuş, buralarda gelişmiş ve bu okullardan birçok köye taşınmıştır. Kirby, tüm öğretmenlerin ve öğrencilerin sabahları erkenden uyanıp, yıkanıp giyindikten sonra toplu olarak halk oyunu, spor, yürüyüş gibi bir beden hareketine katıldıklarını dile getirmiştir⁸⁷. Yine aynı yazar, Köy Enstitülerinde, güreşin önemli bir spor dalı olduğundan bahsetmiştir. Güreşten sonra voleybol öğretmen, öğrenci, kadın, erkek bütün herkesin katılabildiği ve özgürce oynayabildiği bir spor dalı olarak Enstitülerde canlanmış ve böylece öğretmenlerce köylere ulaştırılmıştır⁸⁸.

Kadriye Yeşilyaprak, Arifiye’de 120’si kız olmak üzere 1200 öğrenci olduğundan ve bu öğrencilerin sabahları hep birlikte spor yaptıklarından bahsetmiştir⁸⁹. Yine, Yeşilyaprak, sabah yaptıkları faaliyetleri şu şekilde anlatmıştır:

“(...) geniş alanda yer alan caddenin iki tarafında toplanırdık. Akordeon, davul, zurnalar çalmaya başlar, caddenin güneyinde A ve B şubeleri, kuzeyinde C ve D şubeleri yer alır, herkes geniş bir dairede çift halka oluşturur ve müziğin ritmine uyarak oynamaya başlardık. Büyük sınıflar dış halkada küçük sınıflar iç halkada yer alırdı. Böylece küçükler abi ve ablalarına uymaya çalışarak oynanan halk danslarını öğrenirdi. Harmandalı, İzmir Zeybeği, Tavas Kırmacı ve benzeri oyunlarla coşardık. (...) Yaklaşık 45-50 dakika öyle hoş ve ahenkli bir coşku yaşadık ki, hiç kimse bu sabah faaliyetlerini kaçırmak istemezdi.(...)”⁹⁰.

Köy Enstitüleri’nde eğitim alan öğrencilerin anekdotlarından yola çıkacak olursak, buradaki eğitimin yalnızca kitabî bilgilerden oluşmadığını çok net anlayabiliriz. Sabah erkenden kalkan öğretmen ve öğrenciler, ilk iş olarak günün hareketine adapte oluyorlar, hiçbir işe ya da derse başlamadan önce müzik eşliğinde dans ediyorlar, halk oyunları oynuyorlar veya spor yapıyorlardı. Enstitülerde yapılan diğer işler gibi sosyal, kültürel faaliyetler de hep birlikte yapılıyor ve öğrenciler uyum içinde çalışıp öğreniyor ve eğleniyordu. Öğrenciler zihinsel ve bedensel anlamda birbirlerini destekleyerek ve cinsiyet ayrımından uzak bir eğitim ortamında gelişimlerini sürdürüyordu.

Talip Apaydın, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrenciliği anılarında, sabahın saat altısında uyanıp, hazırlanıp bayrak direğinin önündeki alana toplanarak güne nasıl başladıklarını şöyle anlatmıştır: *“(...) bayrak direğinin önündeki alanda toplanırdık. İç içe on beş-yirmi büyük halka olurduk. İki davul, birkaç akordeon başlardı zeybekleri, halayları, horonları çalmaya. Harmandalı, Muğla zeybeği,*

86 Gümüšoğlu, *Sözlü ve Yazılı Belgeler Işığında Cınavuz Köy Enstitüsü*, 264.

87 Kirby, *Türkiye’de Köy Enstitüleri*, 318.

88 Kirby, *Türkiye’de Köy Enstitüleri*, 323.

89 Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitüsü Annemle Damla Söyleşiler*, 29.

90 Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitüsü Annemle Damla Söyleşiler*, 43.

*Erzurum barları, Sivas halayları. Tamzara, Hoşbilezik, Dello... Bin kişi birden kol kaldırıp ayak atmalar, diz vurmalar, dönmeler, hoplamlar. (...)*⁹¹. Ulusal oyunların Enstitülerin vazgeçilmezi ve eğlencesi olduğu anlaşılmaktadır. Cumartesi günleri yapılan toplantıların ve eğlencelerin bir parçası da halk oyunlarıydı. Nahide, cumartesi günleri toplanıp bütün öğretmen ve öğrencilerin haftanın değerlendirmesini yaptığını, demokratik bir şekilde bütün herkesin söz alıp görüşünü bildirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca, “*Cumartesi günlerini özel yapan bir başka durum da vardı. Saat 12.00’den sonra eğlenme ve dinlenme zamanlarımız olurdu. Eğlencelerin başında da öğrenci arkadaşlarımızla birlikte halk oyunlarımızı sergilemek gelirdi. (...)*” diyerek Köy Enstitülerinde oynadıkları oyunların coşkusunu aktarmıştır⁹².

Enstitülerdeki öğrencilerin her birinin müzik aleti çalmasına, resim, heykel yapmasına, milli oyunları oynamasına özen gösterilmiş, ulusal değerler esas alınarak yaratıcılıkları geliştirilmeye çalışılmıştır. Örneğin, örgü ve dokuma dersinde öğrencilerin köylerden elde ettikleri ulusal örgü ve dokumalar, nakışlar kız öğrenciler tarafından incelenerek yeniden yapılmıştır⁹³.

Köy Enstitüleri’nde geliştirilmeye çalışılan sanatsal faaliyetlerden bir tanesi de tiyatrodur. Ülkemizde tiyatro, ilk olarak Köy Enstitüleri ve Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü ile eğitim müfredatlarına girmiştir⁹⁴. Hasanoğlan’ın bin kişilik açık hava tiyatrosu, müzik ve tiyatroyla ilgilenen Güzel Sanatlar Kolunun uygulama alanı olarak kullanılıyordu⁹⁵. O dönemlerde bir eğitim kurumunda bu kadar büyük bir tiyatronun inşa edilmesi, Köy Enstitülerinin tiyatroya verdiği önemi göstermek açısından en iyi örnektir. Enstitülerde gerçekleştirilen teatral faaliyetler on-on beş günde tekrarlanır, öğrencilerin hafta sonu eğlencelerini oluştururdu. Köy Enstitüleri’ndeki tiyatro oyunları, Moliere, Shakespeare, Gogol, Çehov... gibi dünyaca ünlü yazarların eserlerinden ve öğrencilerin kendi yazdıkları oyunlardan oluşmaktaydı⁹⁶. Oyunların içeriği genellikle sosyal, toplumsal konuları kapsamaktaydı. Enstitülü öğrencilerin yazdığı bazı tiyatro oyunları, konusunu köylünün bakış açısından ve yaşadıkları olaylardan yola çıkarak ele almış, böylece köy yaşamına ve sorunlarına farklı bir gözle bakabilme imkânı sunmuştur.

Enstitülerde oynanan tiyatro oyunları, her etkinlikte olduğu gibi karma olarak yapılmış ve kız öğrenciler de bu etkinliklerin bir parçası olmuştur. Yeşilyaprak, böyle bir tiyatro etkinliğinde, Namık Kemal’in “Vatan Yahut Silistre” adlı eserindeki Zekiye’nin sütannesini rolünde oynadığını gururlu bir ifadeyle bildirmiştir⁹⁷. Özellikle Yüksek Köy Enstitüsü’nde tiyatro, opera,

91 Apaydın, *Köy Enstitüsü Yılları*, 123.

92 Atılğan, *Nahide-Yarım Kalan Mucize*, 117.

93 Koç, *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*, 292-293.

94 Türen, *Köy Enstitüleri Dosyası-Türk Rönesansı*, 83.

95 Başaran, *Özgürleşme Eylemi Köy Enstitüleri*, 39.

96 Koç, *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*, 310-311.

97 Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitülü Annemle Damla Söyleşiler*, 30.

sinema gibi sanatsal etkinliklere Güzel Sanatlar Kolu aracılığıyla daha çok önem verilmiş, öğrenciler sürekli Ankara merkezine bu etkinlikleri izlemek ve dinlemek için gönderilmiştir. Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisi olan Pakize Türkoğlu, “Onlara sorardık tiyatro dersinde ne yaptıklarını. Halise çok güzel oynayarak anlatırdı. (...) Güzel sanatlardaki arkadaşlar hem yönetmen hem oyuncu olarak kendileri de güzel oyunlar sahnelediler, 17 Nisan törenlerinde ve diğer günlerde açık hava tiyatrosunda alkışlandılar. (...) Kızlardan Halise ile Fatma çok başarılı oyuncular” diyerek öğrencilik yıllarındaki tiyatro oyunlarına ve etkinliklerine dair anılarını anlatmıştır⁹⁸. Aynı kaynaktan yazar, “(...) bizim güzel sanatlar kolundaki kız ve erkek arkadaşlardan opera aryanlarını sanatçılar kadar güzel okuyan, opera ve tiyatro yapacak arkadaşlarımız vardı. Eğer Enstitüler kapanmasaydı onlardan ve sonradan geleceklerden nice yetenekler çıkabilirdi...” diyerek Enstitüdeki sanatsal faaliyetlerin değerini ve önemini sitemkâr bir şekilde anlatmaya çalışmıştır⁹⁹.

Köy Enstitüleri’nde sıkça okuma çalışmaları yapılmış, böylece öğrencileri okumaya teşvik etmek için gayret gösterilmiştir. Başaran, okuma dosyalarına göre Köy Enstitüleri’nde 6 ayda 7000 kitap okunduğunu bildirmiştir¹⁰⁰. Çabalar sonucunda, öğrenciler zamanla kendi kendilerine okumaya, fikir üretmeye, düşüncelerini geliştirecek her türlü bilgiyi bulup araştırmaya başlamışlardır. Enstitülerde kitapla ekmek bir tutulmuş; okuma, yazma, konuşma Enstitülerin büyük zevki olmuştur¹⁰¹. Bu okumalar, tartışmalar, konuşmalar öğrencilerin kendini zihinsel, düşünsel, yazınsal anlamda geliştirmesine katkı sağlamıştır. Köy Enstitülerinde birçok yazar ve şairin yetiştiği bilinmektedir. Nitekim Fakir Baykurt, Mehmet Başaran, Talip Apaydın, Mahmut Makal gibi yazar ve şairler Köy Enstitüleri’nde yetişmiştir.

Köy Enstitüleri’nden mezun olan ve daha sonra yazar, şair ve eğitimci olarak hayata atılan birçok kadından da bahsetmek mümkündür. Mehmet Bayrak’ın “Köy Enstitülü Yazarlar” kitabındaki Köy Enstitülü kadın yazar, şair ve eğitimciler arasında Ayşe Baysal, Pakize Türkoğlu, Halise Apaydın, Mürüvvet Bilen, Nezihe Karaca... gibi isimler yer almıştır¹⁰². Ayrıca Akay tez çalışmasında; İsmihan Şirin, Hatun Birsan Başaran, Perihan Gürler gibi Enstitülerde yetişen ve kalıcı eserler bırakan isimlere yer vermiştir¹⁰³.

Kız çocuklarının okutulmadığı, erken yaşlarda evliliklerin çok normal olduğu dönemlerde kimi ailesinin desteğiyle, kimi çevresindeki birinin tavsiyesiyle, kimi de kendi zorlamasıyla köyden çıkan bu kızlar, Köy Enstitüleri sayesinde okuyarak, yazarak, üretmek adlarından söz ettirmiştir.

98 Türkoğlu, Kısa Süren Hasat-Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak, 411.

99 Türkoğlu, Kısa Süren Hasat-Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak, 415.

100 Başaran, Özgürleşme Eylemi Köy Enstitüleri, 66.

101 Başaran, Özgürleşme Eylemi Köy Enstitüleri, 38-39.

102 Kaplan, Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri, 161-162.

103 Akay, Köy Enstitülerinde Yetişen Kadın Öğretmenlerin Türk Toplumuna Etkileri, 103.

3.b. Kız Öğrencilerin Teknik Ders ve Çalışmaları

Köy Enstitüleri'nde yürütülen teknik ders ve çalışmalar ikinci sınıftan itibaren farklı uzmanlık alanlarına ayrılmıştır. Kız öğrencileri ilgilendiren çalışmalar genellikle Köy Ev ve El Sanatları dersinin kapsamına girmiştir. Köy Enstitüleri Öğretim Programında kız öğrenciler için; 1) Biçki-Dikiş, 2) Örgücülük ve Dokumacılık, 3) Ziraat Sanatları olmak üzere üç grup ders belirlenmiştir. Bu dersler haftada 11 saat okutulmuştur¹⁰⁴.

Önceden de belirtildiği gibi Köy Enstitüleri'nde öğrenciler, teknik ders ve çalışmalarını bir örnek üzerinde yapmak yerine bizzat uygulayarak öğrenmekteydiler. Enstitülerde yapılan her iş, öğrencilerin, öğretmenlerin ve usta öğreticilerin çalışmaları neticesinde ortaya çıkmıştır. Her iş alanında olduğu gibi kız öğrencilerin de üretim yapacağı ve Enstitüye fayda sağlayacağı alanlar oluşturulmuştur. Kız öğrenciler, biçki, dikiş, örgü, dokuma, iplik boyama gibi işlerde çalışarak hem bu alanlarda eğitilmiş hem de mevcut ihtiyaçları gidermek için Enstitülere katkı sağlamıştır. Aynı zamanda Enstitülü kız öğrenciler, ziraat sanatları dersi çalışmaları ile Enstitülerin gereksinimlerini karşılayacak yiyeceklerin üretiminde önemli rol oynamışlardır. Enstitü mezunlarından olan Mahmut Saral "*Karartılan Aydınlık*" kitabında şöyle anlatmıştır: "*Enstitümüzdeki kızların biçki-dikiş çalışmaları tümüyle öğrenmeye, üretime yönelikti. Öğretmenlerin öğrencilerin gereksinimleri olan; giysiler, çamaşırlar; neoresim, çarşaf, yastık kılıfları; masa örtüleri, perdeler okulumuzda üretiliyordu. Kızlar biçki-dikişin dışında; nakış, oya, iğne işleri, yemek pişirme; halı, kilim dokuma, inek sağma; meyve sebze toplamak yaptırılarak öğretiliyordu.*"¹⁰⁵.

Köy Enstitüleri'nde öğrencilerin örnekler üzerinden uygulama yapmaları zaman kaybı olarak görüldüğü için her çalışma ve eğitim gerçek ürünlerden, araçlardan, aletlerden faydalanılarak yapılmıştır. Kız öğrenciler, öğrencilerin hemen işe koşulduğu Köy Enstitüleri'nin çalışma ortamına ve hızına kısa zamanda ayak uydurmuştur. Türkoğlu, ilk günlerde bile Enstitülerin tüm dikişlerini dikmeye başladıklarından bahsetmiştir.¹⁰⁶ Türkoğlu, ilk başta derslere örnek bezlerle dikiş öğretimine başlayan öğretmenlerinin Enstitülerin gereksinimlerini gördükten sonra gerçek ürünler üzerinde öğretime geçtiğini belirtmiş, daha sonra deneyimlerini "(...) Örnek bezleriyle zaman yitirmeye olanak yoktu.(...) Öğrencilerin çamaşır, gömlek, yatak takımları ve cibinlikleri dikilmeye başlandı. Dikiş öğretmeni ve Emine abla biçiyor, biz hızla dikiyorduk. Ne zaman, nasıl böyle hıza ulaştığımızın ayırımında bile olmadık. (...) Biz de biçki yapmaya başlamıştık." ifadeleriyle bildirmiştir¹⁰⁷. Türkoğlu'na göre kız Enstitüsü öğrencileri, dikiş-

104 Niyazi Altunya, "Köy Enstitüsü Sistemine Genel Bir Bakış", *Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu* (Kastamonu, 2010), 357.

105 Önder, *Toplumsal Değişim Sürecinde Düziçi Köy Enstitüsü*, 77.

106 Türkoğlu, *Kısa Süren Hasat-Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak*, 17.

107 Türkoğlu, *Kısa Süren Hasat-Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak*, 33.

nakış yapmayı “örnek bezleri” ile öğrenirken Köy Enstitülerinde eğitim alan kız öğrenciler gerçek giysi, çarşaf, çamaşır dikerek öğrenmiştir¹⁰⁸. Dokuma, iplik boyama, örgü dersleri en az biçki-dikiş kadar önem verilen derslerdi. Dokumacılık dersinde dokunulan bezlerden çoğunlukla perde, öğrencilere iç çamaşırını yastık yüzü dikilmiştir. Dokuma yapmak için ipliklerin boyanması gerekmektedir. Bunun için öğrenciler kısa sürede iplik boyamayı da öğrenerek, tezgâhlardan çizgili kareli alacalar, farklı desenlerde dokumalar çıkarmaya başlayarak sonradan perdelik, yatak takımı, çamaşır, mintan olacak bezleri tek tek dokumuşlardır¹⁰⁹.

Köy Enstitüleri’ndeki kız öğrenciler için biçki-dikiş eğitimi olmazsa olmazdı. Kız öğrencilerin biçki-dikiş yapması ve dikiş makinelerini kullanmayı öğrenmesi, Enstitülerin önemli amaçlarından birisiydi. Biçki-dikiş öğretimi ve giysi, çarşaf, çamaşır gibi ihtiyaçlarının karşılanması için her Enstitüde bir biçki-dikiş dersliği (atölyesi) vardı. Yeşilyaprak, Enstitülerinde bir dikişhanenin olduğunu belirterek ifadelerine şu şekilde devam etmiştir: “(...) Burada kız öğrenciler biçki-dikiş öğrenir, okuldaki bütün öğrencilerin iç çamaşırlarını, gömleklerini, yatak çarşafalarını, nevresimlerini dikerlerdi.”¹¹⁰.

Nahide, kız öğrencilerin dikiş atölyelerinde okulda giydikleri kıyafetleri diktiklerini bildirmiştir. Aynı zamanda dokuma, örme, iplik boyama gibi birçok işi de kızların üstlendiğini ifade etmiştir: “Kız öğrencilerin sayısı çok az olsa da iş bölümünde bizlere de epey pay düşüyordu. (...) On kız dikiş atölyesinde, on kız dokuma tezgâhında, üç kız da boyama atölyesinde çalışıyoruz. (...) İplikleri boyayacağız. Boyanan ipliklerden çarşafların, havluların kenarlarına süslü işlemler yapılacak. (...) Kızlar tezgâhlarda çarşafları, havluları düz pamuktan örüyor, pamuk iplikleri mekiklere sarıyorlardı. (...) Kızların bir bölümü tezgâhta iplik dokurken diğerleri mekikle bobinleri dolduruyordu. Bahçede boya kazanları için ateş yakıyor, iplikleri boyuyoruz; lacivert, mavi, kırmızı. Boyadığımız iplikleri kızlara veriyoruz. Kızlar da bobinlere sarıyorlar. Atölyedeki diğer kızlar da bu ipliklerden çarşaflara ve havlulara süs yapıyordu.”, diyerek bütün kız öğrencilerin iş birliği içerisinde nasıl çalıştıklarını anlatmıştır¹¹¹.

Kız öğrenciler, erkeklere göre çok az sayıda olsalar da atölyelerde büyük işler yapmış, Enstitülerin birçok ihtiyacını karşılamışlardır. Buna örnek olarak, bir Köy Enstitüsü’nün 1946 yılında ürettikleri eşyaların verildiği bir tabloda, biçki-dikiş işliğinde 55 çeşit olmak üzere toplamda 19.996 eşyanın çıktığını sayısal olarak görebiliriz¹¹². Bunlara ilaveten, yapılan çalışmaların ekonomik katkısı da göz ardı edilmemelidir. Makal, Köy Enstitüleri’nde öğrencilerin işin içinde olmasından dolayı büyük bir mali kazançtan söz etmiştir. Yaptığı hesaplamalarla devletin Köy Enstitüleri için ayırdığı bütçeyle yalnızca maaşlar ve yiyecekler

108 Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, 247.

109 Türkoğlu, *Kısa Süren Hasat-Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak*, 147.

110 Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitüsü Annemle Damla Söyleşiler*, 29.

111 Atılğan, *Nahide-Yarım Kalan Mucize*, 69-70.

112 Makal, *Köy Enstitüleri ve Ötesi*, 58.

karşılatabilecekken, Enstitülerin üretim odaklı çalışma prensibi sayesinde 20 Köy Enstitüsü baştan kurulmuş ve yaşatılmıştır. Yazar, kız öğrencilerin ekonomik katkısını ise şu şekilde dile getirmiştir: “(...) *giyecekler dikiş atölyelerinde ve çoğunlukla kız öğrencilerce dikilirdi. Üst üste 10 lira dikiş parası hesabıyla, on yıl içinde iki milyondan fazla dikiş masrafı gerekirdi. Oysa bu iş, öğrencilere ve ustaöğreticilere, on yıl içinde ve yirmi Enstitü’de, sadece altmış bin liraya mal edilmiştir.*”¹¹³.

Perihan Akçam, dokuma ve dikiş atölyelerinde, ihtiyaç olarak görülen çarşafı, giysiyi, perdeyi diktiklerinden bahsetmiştir. Sadece, Enstitünün ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp dışarıdan da sipariş aldıklarını ve bunların gelirinin Enstitüye kaldığını anlatmıştır¹¹⁴. İkinci Dünya Savaşı yıllarında yokluk ve yoksullukla mücadele eden köylünün cenazeleri için kefen bezi bulamadığı ve Enstitülerden bu konuda yardım istediği ifade edilmiştir. Köylülerin bu ricası üzerine kefen bezi için beyaz bezler dokunularak köylülere yardım edilmiştir¹¹⁵. Bu örnekten anlaşılacağı üzere, Köy Enstitülerinin yalnızca kendi bünyesindeki işlere ve gereksinimlere odaklanmadığı görülmektedir. Enstitüler, buldukları bölgenin insanlarına gözlerini kapatmamış ve çevreyle dayanışmayı sürdürmüştür.

Kız öğrencilerin Köy Ev ve El Sanatları kapsamında aldıkları tarım sanatları dersinin konuları beş yıllık programda esnkti. Tarım sanatları dersinin genel olarak bölgenin özelliklerine göre değiştiğini ifade eden Türkoğlu dersin içeriğini şöyle aktarmıştır: “*Enstitü hayvanlarının sütünden yoğurt ve peynir yapma, yağ çıkarma, bunları saklama yöntemleri; turşu, salamura ve konserve yapma; yöresel yabani bitkileri sebze ya da ilaç olarak toplama, kurutma ve saklama; pekmez kaynatma; bulgur, tarhana ve erişte yapma; etten ve tahıldan kışlık yiyecekler hazırlama, konservecilik ve bunları koruma yolları.*”¹¹⁶.

3.c. Kız Öğrencilerin Ziraat/Tarım Ders ve Çalışmaları

Türkiye’de özellikle cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda halkın çok büyük bir kısmı köylerde yaşamaktaydı. Köylüler, geçimlerini topraktan kazanmaktaydılar ve tarım, onların işi, ekmeği ve can damarıydı. Bundan dolayı köylülerin bilinçli tarım yapması, toprağı verimli şekilde her yıl işleyebilmesi, kaliteli ürün elde edebilmesi için tarımsal öğretim önemlidir. İsmail Hakkı Tonguç, bu konuda köylüye verilecek eğitimin önemi üzerinde durmuştur. Tonguç’a göre, tarımsal öğretimin amacı, “Ziraat yapılan toprağı, modern vasıta ve metotlarla işleyerek, onu, sürekli olarak çok verimli bir halde bulundurmaktır. Bunu yapabilmenin ilk şartı da toprağı müspet bilgilere dayanarak, modern metotlara uyarak ve teknik vasıtalarla faydalanarak işlemektir.”¹¹⁷.

113 Makal, *Köy Enstitüleri ve Ötesi*, 64.

114 Gümüšoğlu, *Sözlü ve Yazılı Belgeler Işığında Cınavuz Köy Enstitüsü*, 253.

115 Gümüšoğlu, *Sözlü ve Yazılı Belgeler Işığında Cınavuz Köy Enstitüsü*, 253.

116 Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, 250.

117 (Tonguç, 2020, s. 464)

Köyde yaşamlarını sürdüren insanlar çevrelerinde olup bitenleri görerek ve yaşayarak doğru ya da yanlış öğrenme gerçekleştirirler. Tarım konusunda da aynı şekilde köylü çocuklar, küçük yaşlarından itibaren anne ve babalarının yöntemlerini görerek uygularlar. “Toprak gerçekten nasıl işlenirse verimli olur, sağlıklı olur?” demeden nazarî bilgilerle toprağı işlerler. Bunlardan dolayı, köylüyü bilinçlendirmek, doğru ve işlevsel tarım yapmalarını sağlamak için Köy Enstitüleri’nde tarım derslerine ayrıca önem verilmiş ve derslerin bir kısmı bu alana ayrılmıştır. Tarım dersleri birçok ders gibi bütün öğrencilerin birlikte katılarak eğitim aldığı alanlardan biriydi. Çünkü köylere öğretmen olarak dönecek Köy Enstitüsü öğrencilerinin tarım konusunda da halka yardımcı olması amaçlanmıştır.

Köy Enstitüleri’nde en az bir tarım öğretmeni bulunur ve bu öğretmenler toprağı inceleyerek yetiştirilecek uygun ürün çeşidini belirlerdi¹¹⁸. Daha sonra, öğrenciler organize edilir ve tarım faaliyetleri Enstitülerde başlatılırdı. Tarım çalışmalarına gelen öğrencilere tarım başı ve tarım öğretmenleri tarafından sınıfça, kümece bireysel görevler verilirdi. Örneğin; pamuk toplamak, yer fıstığı çekme, kirizma yapmak, kanal açmak sınıfça yapılan işlerken; fide, fidan dikmek, sulama işleri, sebze ve meyve toplamak, çapa yapmak, bağ budamak, ahır, tavla çevre temizliği, sebze ekilecek olan alanları belirlemek, ağaçlara sebzelere doğal, yapay gübre vermek, ilaçlama yapmak kümece yapılan işlerdendi¹¹⁹.

Enstitülerde yürütülen zirai çalışmalar, bölgenin iklim koşullarına, arazilerin yapısına, ihtiyaçlara göre şekillenmiştir. Enstitüler, arasındaki yardımlaşma ve dayanışmanın artmasıyla birbirlerine tohumlarını, fide ve fidanlarını ve ürünlerini göndermiş ve böylelikle sağlıklı üretimin önünü açmışlardır¹²⁰. Enstitülerdeki öğrencilerin tarım dersleri ve öğrendikleri teorik ya da uygulamalı her türlü çalışma birçok açıdan amacına ulaşmıştır. Köy Enstitüleri’nin çevresindeki boş arazilerin ağaçlandırıldığı, bataklıkların kurutulduğu ve birçok alanda tarımsal faaliyetlerin geliştiği bilinmektedir. Akçadağ Köy Enstitüsü dikenli ve susuz bir arazide konumlanmış olup bu arazi kısa bir sürede ağaçlandırılmıştır. Toplamda 48 bin olarak dikilen bu fidanların içindeki 9 bin 500 kayısı ağacından elde edilen ürünlerle Enstitünün giderlerinin büyük bir bölümü karşılanmıştır¹²¹. Nitekim Malatya’da bugün yapılan “Kayısı Şenliği” ilk kez Akçadağ Köy Enstitüsü’nün kayısı bahçelerinde başlamıştır¹²². Çorak ve susuz bir arazinin, büyük bir şenliğin kaynağını oluşturacak kadar verimli bir tarım arazisine dönüşmesi, Akçadağ Köy Enstitüsü’nün başarısıdır, diyebiliriz.

118 Kaplan, *Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri*, 112.

119 Osman Akandere, “Türkiye’de Uygulamalı Tarım Eğitimine Bir Model: Köy Enstitülerinde Okutulan Ziraat Dersleri ve Uygulamaları”, *Türkiye’de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu (12-14 Nisan 2018-Şanlıurfa) Bildirileri Kitabı* (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2019), 409-429.

120 Akandere, “Türkiye’de Uygulamalı Tarım Eğitimine Bir Model: Köy Enstitülerinde Okutulan Ziraat Dersleri ve Uygulamaları”.

121 H. Nedim Şahhüseyinoğlu, *Akçadağ Köy Enstitüsü ve Şerif Tekben* (Ankara: Ürün Yayınları, 2015), 74.

122 Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, 226.

Enstitüler yetiştirdikleri fidan ve fideleri birbirlerine göndererek yardımlaşma ve dayanışmalarını sürdürmüştür. Çevreyi düzenlemek, güzelleştirmek ve ağaçlandırmak için yapılan çalışmalar sonucunda kıraç topraklar ile bataklık alanlar kısa sürede orman görüntüsü oluşturmuştur¹²³. Köy Enstitüleri'nin kurulduğu bölgelerdeki tarım arazilerinin birkaç yıldaki değişimi hakkında Apaydın, yıllar sonra eğitim aldığı Enstitüyü ziyaret ettiği anıyı şu şekilde anlatmıştır: *"18 sene sonra 1956 yazında Çifteler'e gitmişim (...) Büyük binanın önündeki akasyalarını görünce gözyaşımı tutamamışım. Koca koca ağaç olmuşlardı. Başımı kaldırıp baktım. Yaprakları yeşil yeşil gülüyorlardı. Ellerimle kalın gövdelerini okşadım. "Helal olsun..." dedim içimden, "emeklerim, yorgunluğum helal olsun..."*"¹²⁴.

Kız-erkek öğrencilerin ortak katıldıkları tarım derslerinde öğrencilerin özelliklerine uygun konuların seçilmesi ve işlerin buna göre yaptırılması koşulu koyulmuştur¹²⁵. Tarım derslerinde hayvan bakımı ve toprağın işlenmesi ile daha çok erkek öğrenciler ilgilenirken peynir, salça, turşu, tarhana, konserve gibi ürünlerin üretiminde de kız öğrenciler görevlendiriliyordu. Çapalama, sulama, ürün toplama işlerini ise kızlar ve erkekler birlikte gerçekleştiriyordu¹²⁶. Kız öğrencilerin yaptığı konserve, turşu, salça, tarhana yapımı... gibi işler tarım sanatları dersi kapsamında veriliyordu.

Görüldüğü üzere, Köy Enstitüleri kuruldukları bölgelerde çorak arazilerin verimli hale getirilmesini sağlamıştır. Bu çalışmalar sonucunda, bataklıklar kurutularak bir sürü meyvenin, sebzenin, ağacın yetiştiği verimli tarlalara dönüştürülmüştür. Bataklıkların kurutulması yalnızca arazilerin ağaçlandırılıp yeşillendirilmesi için değil, aynı zamanda salgın hastalıkların da önüne geçilebilmesi için önemliydi. O dönemlerde Enstitülerde birçok bataklığın kurutulup ağaçlandırıldığı anılarda anlatılmaktadır. *"Ziraat öğretmenimiz Ahmet Alptekin önde, kızlar ve erkek öğrenciler arkada. Uygun adım yürüyoruz, ilk hedefimiz bataklığı kurutmak! Ahmet Öğretmen kız ve erkek öğrencileri iki ayrı gruba ayırıyor önce. Biraz ilerimizde de kavak fidanları, yerlere serilmiş bizleri bekliyor. (...) Biz, parmak kadar çocuklar- parmak çocuklar- kurutuyoruz dev gibi bataklığı hem de hiç gözünüün yaşına bakmadan! (...) Öğretmenimiz talimatları veriyor: Kızlar kavak fidanlarını tutacak, erkekler çamuru karıp toprakla ekecek..."*¹²⁷. Anlaşılacağı üzere, bütün öğrencilerin, öğretmenleriyle yardımlaşarak yaptığı bu çalışma sayesinde, üzerinde sivrisineklerin uçtuğu bataklık, kavak yaprakları uçuşan bir alana dönüştürülmüştür.

Türkoğlu, Enstitü yıllarında bataklığı kuruttuklarını ve burada kız öğrencilerin de dikiş dersini bırakıp bu derse katıldıklarını aktarmıştır: *"Biz kültür dersindeyken öteki küme tarım dersinde bataklık kurutma çalışması yapmıştır. (...) biz kızlar atölyeye dikişe gidecektik. Ama tarım öğretmeni, "Kızlar da gelsin çalıları sazları*

123 Akandere, "Türkiye'de Uygulamalı Tarım Eğitimine Bir Model: Köy Enstitülerinde Okutulan Ziraat Dersleri ve Uygulamaları".

124 Apaydın, *Köy Enstitüsü Yılları*, 14-15.

125 Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, 224; Altunya, "Köy Enstitüsü Sistemine Genel Bir Bakış", 356.

126 Kaplan, *Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri*, 112.

127 Atılgan, *Nahide-Yarım Kalan Mucize*, 67.

tutuşturacağız, kovalarla su hazırlasınlar, anlatacağım kimi bilgileri onlar da öğrenmeli, bu bir bataklık kurutma dersidir” demişti. Dikiş öğretmeni de bu görüşe katılmış, hatta bizimle gelmişti bataklık kurutma dersine.”¹²⁸. Köy Enstitüleri’ndeki bütün işler bu şekilde imece usulü ile yapılarak bütün herkesin tecrübe edebileceği ortamlar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tuna’ya göre, Enstitülerde kız öğrenciler daha çok “hafif” olarak nitelendirilen işlerle uğraşmıştır. Enstitü mezunu kız öğrencilerle yaptığı görüşmelerde Enstitülü kızların ifadeleri şu şekildedir; Meliha Sürücü: “Ağır işleri erkekler yapıyordu. Hafif işleri kızlar yapardı. Biz sebze bahçesinde çalıştık. Çift sürmeyi erkekler yapıyordu.”, Halise Apaydın: “Hayvan besleme, sağma işlerini daha çok kızlar yapıyordu.” ve Ayşe Baysal: “Sürme pulluk kullanma erkeklerin, kenarları kazma kızların işiydi.”¹²⁹ Bu anlatımlardan da tarım işlerinin yürütülmesinde cinsiyete dayalı bir iş bölümünün olduğu görülmektedir.

4. Kız Öğrencilerin Mezuniyet Sonrası Mesleki Hayatları

Köy Enstitüleri, köyde yetişen ve köy yaşamına alışık çocukların köylere öğretmen yetiştirmek amacıyla eğitildiği kurumlardı. Enstitüler, köylülerin ve özellikle köylü kız çocuklarının eğitimden çok uzak ve mahrum kaldığı yıllarda kurulmuştur. Böylelikle köylü kız çocuklarını eğitimle buluşturma imkânı sunan Köy Enstitüleri, yetiştirdikleri kadın öğretmenlerle köylerde aydınlanma hareketini başlatmıştır. 1952 yılına kadar Köy Enstitüleri’nde okuyan kızlardan 1398 öğretmen ve 29 eğitimci yetişmiştir¹³⁰. Burada yetişen kadın öğretmenler kız çocuklarının eğitim hayatına katılması için köylüye iyi bir örnek oluşturmuştur. Kadının yükseldiği, eğitildiği ve değer gördüğü cumhuriyetin kurulduğu yıllarda kadınların eğitimi önem kazanmıştır. Bu açıdan, Köy Enstitüleri kadın ve kızların toplumsal yapımızda cahil kaldığı dönemlerde, bu cehaletin zincirini kıran okullar olmuşlardır.

Hem Cumhuriyet rejimini taşıyan hem de çağdaş Türk kadınının köylerdeki modelini temsil eden Enstitülü kadın öğretmenler; “köylerinin öğretmeni, terzisi, çiftçisi, kimi zaman da ebesi-doktoru olmuşlardır”¹³¹. Köy Enstitüleri’nde eğitim gören bu kadın öğretmenler köylere giderek köylü kadınlara rehberlik etmiştir. Köylü kadınının bilinçlendirmek, geliştirmek için çaba harcamışlardır. Köy Enstitülü kadın öğretmenler köylerdeki kadınlara çağa uygun biçki-dikiş yapmayı ve dikiş makinesi kullanmayı öğretmişlerdir. Bilinçli tarım yapmak ve tarım sanatlarını öğretmek; çocuk bakımı ve ev işleri konusunda bilgiler sunmak, köylü kadınını yönlendirmek bu kadın öğretmenlerin öncelikli görevleri arasında yer almıştır.

128 Türkoğlu, *Kısa Süren Hasat-Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak*, 48.

129 Tuna, “Köy Enstitüleri’nde kadın olmak”, 24.

130 Türen, *Köy Enstitüleri Dosyası-Türk Rönesansı*, 159.

131 Songül Sallan Gül vd., “Cumhuriyetin Aydınlanma Sembolleri: Kadınlar ve Köy Enstitüleri”, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10-11/ (2015), 109.

Köy Enstitülü öğretmenlerin görevleri okulda öğrencilere ders verdikten sonra bitmemiştir. Bu öğretmenler ekseriyetle köylüyle iletişim ve etkileşim halinde olmuştur. Kadın öğretmenler, köylü kadınlarla birlikte vakit geçirerek, oturmalar yaparak onları yönlendirmeye çalışmıştır. Salgın hastalıkların arttığı ve çocuk ölümlerinin çok fazla olduğu dönemlerde, köylüyü doğru ve bilinçli bir şekilde yönlendirme görevi öğretmenlere düşmüştür. Fakat üzerine birçok sorumluluk verilen bu öğretmenler yeterince destek görmemiş, bazı köylerde köylü tarafından iyi karşılanmamıştır. Devlet tarafından tahsis edilmesi beklenen arazi ve araç gereçler konusunda çıkan eksiklikler öğretmenleri zor durumlara düşürmüştür. “Köye yeterli donanımınla gönderilmeyen ve köylüyü eğitmesi; ziraatı, demirciliği, sağlık kurallarını, sağlam ev yapmasını vb. öğretmesi, köylüyü tek başına kalkındırması beklenen köy öğretmeni gerçekten her yönden perişan bir duruma düşürülmüştür”¹³².

Köy Enstitüleri’nden mezun olan öğretmenlerin verimli bir şekilde eğitim yapmaları, köylüye yardım etmeleri için öncelikle kendi yaşam koşullarını iyileştirmeleri ve konforlarını yükseltmeleri gerekmektedir. Köy Enstitülerinin eğitim şartlarının ağırlığına alışık oldukları için köylerdeki zorlukları yadırgamayacağı düşünülen öğretmenlerin, Enstitülerde arkadaşlarıyla ve öğretmenleriyle birlikte dayanışma halinde olduklarını unutmamak gerekir. Köylere görevlendirilen ve birçok konuda yalnız mücadele etmek zorunda kalan öğretmenler, gereken desteği göremedikleri zamanlarda sıkıntı çekmiştir. Özellikle o dönemlerde, köylere görevlendirilen kadın öğretmenlerin köylüler tarafından benimsenmesi ve desteklenmesi önemlidir. Köylülerle iç içe, iletişimi iyi olan öğretmenlerin işlerinin daha çok kolaylaşacağı ve kendilerini güvende hissedebilecekleri aşikârdır.

Köy Enstitüleri, kız öğrencilere her şeyin üstesinden gelebilecek kadar güçlü olabilmeyi, haklarını savunabilmeyi, sorumluluklarının bilincinde birey olabilmeyi öğretmiştir. Emine Biçer’e göre, “Enstitü kadınları güçlendirdi. (...) Susmasını bilecek kız çocuğu yetiştirmediler orada... Gelecekte Türkiye’nin ve kendinin hakkını savunabilecek kızlar yetiştirdiler.”¹³³

Mahmut Makal, köy çevresinden yetişen bayan öğretmenlerin köylü için, Türk anasının uyanması için ne denli gerekli olduğunu ifade etmiştir. Köy Enstitülü kadın öğretmenlerin özelliklerini ve köylerde yaptıklarını, “Ben bir Naciye tanırım onlardan, köyün kızıyla karısıyla kaynaşıp çocuk bakımından tutun, bir mintan, bir entari dikişine kadar onları yetiştiren, kafalarındaki donmuş inançlarını karıştıran... Bir Dürdane bilirim, bir Sadiye bilirim aynı çevrenin iki köyünde yaz kış ayrılmadan dikiş, yemek yapma, hazırlama, çocuk bakımı kursları açarak, bir yandan kendi yazdıkları piyesleri de oynattıkları temsiller vererek bir şeyler katan köy hayatına. Ülkü yolunda sevinen. Bir Şehnaz tanırım, önce evlerinde sonra köyde ve çevrede bağnazlığın köküne kibrit suyu dökmek için çırpınan.” cümleleriyle anlatmıştır¹³⁴.

132 Koç, *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*, 377.

133 Tuna, “Köy Enstitüleri’nde kadın olmak”, 28.

134 Makal, *Köy Enstitüleri ve Ötesi*, 89.

Enstitüden mezun olan kadın öğretmenler köylerde görevlerine başlamıştır. Kadriye Yeşilyaprak, ilk atandığı köyde okula gittiğinde, tahtalardan yapılan sıra ve masalar ile kara tahta dışında hiçbir şey olmadığını anlatmıştır. Yeşilyaprak'ın sınıfında irili ufaklı farklı yaşlardan 71 öğrenci vardır ve bu öğrencilerden biri dışında hepsi okuma yazmayı öğrenmiştir. Bu köyden sonra Yeşilyaprak, Enstitüde tanışıp evlendiği eşi Kâzım Bey ile başka bir köye tayin olunmuştur. Eşiyle birlikte öğretmenlik yaptıklarını, küçük bir uygulama bahçelerinin olduğunu, burayı ekip biçtiklerini ve ihtiyaçlarını buradan karşıladıklarını bildirmiştir¹³⁵.

Kâzım Bey ile Kadriye Hanım, öğretmenliklerinin ilk yıllarını geçirdikleri bu köydeyken, Afyon'dan patates tohumu getirip, örnek patatesler yetiştirip bütün köylüye bunlardan dağıtmıştır. Daha sonra Gökaya Köyü'ne görevlendirilen çift, bu köyde on iki yıl geçirmiştir. Kâzım Bey, bu köydeyken yeni okul binası yapılması, elektrik sağlanması, içme suyu getirilmesi, köy-içi yollara çakıl dökülerek çamurdan kurtulması, köyde sinemanın faaliyete geçmesi gibi birçok işe ön ayak olmuştur. Kadriye Hanım da kadınlara okuma-yazma kursları açmıştır. Kadriye Hanım, köy kadınlarına yönelik çalışmalar yapmıştır: "(...) Pazar günleri biz gidip köy kadınlarına hikâyeler okurduk. Onlarda okumaya ve öğrenmeye karşı bir ilgi uyanınca gece kursları açarak kadınlara okuma-yazma, biçki-dikiş ile ev idaresi ve çocuk bakımı öğretiyorduk. Kursların sonunda sergiler açıyor ve devam edenlere belge veriyorduk. (...)” diyerek buradaki yaptıklarını dile getirmiştir¹³⁶.

Köy Enstitüsü'nden mezun olan Nahide, stajını da tamamlayıp öğretmen olarak görevine başlamıştır. Nahide Öğretmen, ilk görev yerine tek başına gitmiştir. Burada köylüyle kaynaşmış ve Enstitüde öğrendiği her şeyi köylüye ve köylü kadınlara anlatabilmek için gayretle işe başlamıştır. Dikiş makinesi olmadan köylü kadınlara basma elbiseler dikmiş, üstelik onlara da biçip dikmeyi öğretmiştir. Okulda öğrencileriyle, okuldan sonra ise bütün köylüyle vakit geçirip Köy Enstitülerinin amacının da bir gereği olarak köylüyü aydınlatmak için çabalamıştır. Daha sonra Nahide, Köy Enstitüsü'nde tanıştığı eşi Mehmet ile evlendikten sonra başka bir köye tayin edilmiştir. Nahide Öğretmen eşiyle beraber gittiği köyde çok zor şartların onları beklediğini, hatta tuvaletin olmadığını görünce büyük bir hayal kırıklığına uğradığını anlatmıştır. Bütün bunlara rağmen, karı koca birlik olup çok emek sarf ederek birçok şeyin üstesinden gelmiştir. Nahide ve Mehmet Öğretmen köylüyle iç içe olmaya özen göstermiştir. Mehmet Bey, kahvede erkeklerle Nahide Hanım ise evlerde kadınlarla oturup sohbet ederek kaynaşmıştır¹³⁷.

Nahide Öğretmen, daha sonra bir dikiş makinesi alarak kendilerine, öğrencilerine, köylüye dikiş dikmiş ve onlara da öğretmiştir. Köylünün

135 Yeşilyaprak, Arifiye Köy Enstitüsü Annemle Damla Söyleşiler.

136 Yeşilyaprak, Arifiye Köy Enstitüsü Annemle Damla Söyleşiler, 70-71.

137 Atılgan, Nahide-Yarım Kalan Mucize.

temizlik anlayışını değiştirmesi, bulaşıcı hastalıkların bitmesi, köylünün daha refah yaşaması için çabalamışlardır. Nahide Öğretmen, Köy Enstitülü öğretmenlerin yaptıklarını şöyle ifade etmiştir: “İşte karalamaya çalıştıkları Köy Enstitüsü öğretmenleri bunları yapıyor; köylü çocuklarının bitlerini temizliyor, bulaşıcı hastalıklara çare bulmaya çalışıyor, iğne yapıyor, ilaç tedarik ediyor, çocuklara önlük, kadınlara elbise dikiyor, dikiş, nakış işlemeyi öğretiyor. Okulu temizliyor, tuvalet yapıyor, dereye su yolu döşeyip okula su getiriyor, ağaçlandırmaya yapıyor, köylülere ağaç diktiriyor ve bilginin aydınlık ışığını yayıyordu.”¹³⁸

Küçük bir köy çocuğu olan Pakize Türkoğlu, kendisine sunulan bir fırsatla Köy Enstitülerinde eğitim alma imkânı bulmuştur. Pakize Öğretmen, köylü bir çocuk olduğu halde, o dönemlerde kentte yaşayan varlıklı kızların bile zor kavuştuğu bir eğitim olanağı yakalamıştır. Böylece pek çok yerde öğretmenlik yapmıştır. Akademisyen ve yazar olmuştur. Marmara Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olarak çalışmış ve buradan emekli olmuştur. 1998 yılında “*Tonguç ve Enstitüleri*” adlı eseriyle, Türkiye İş Bankası “*Toplum ve İnsan Bilimleri*” büyük ödülünü almıştır. Enstitülerde aldığı eğitim sayesinde, kadınların da var olduğunu, başarabildiğini ve güçlü olabildiğini göstermiştir. Köy Enstitülü Türkoğlu; Köy Enstitüleri, eğitim ve kültür alanlarında birçok kitap ile makalesi bulunan ve kendini geliştiren aydın bir Türk kadını olmuştur. Öğretmen, eğitimci ve yazar kimliğiyle birçok yapıta imza atarak Köy Enstitülerinin yetiştirdiği bir birey olarak kadınlarımıza örnek teşkil etmektedir¹³⁹.

Ayşe Baysal, yakın bir akrabasının oğlunun kayıt olabilmesi için Enstitüye gönderilmiştir. Bunun nedeni, kız çocuklarının okuması ve okullara teşvik edilmesi için erkek çocuklarının bir kız çocuğuyla gelmesi halinde sınavsız, şartsız Enstitülere kaydedilmesidir. Baysal bu vesileyle İvriz Köy Enstitüsü’ne başlamış ve buradaki eğitimini tamamlamıştır. Sonrasında Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu’na başlamış bu bölümü de bitirmiştir. Kız Teknik’ten mezun olduktan sonra, Beşikdüzü (Trabzon) Kız Öğretmen Okulu’nda öğretmenliğe başlamıştır. Ayşe Öğretmen 8 ay öğretmenlik yaptıktan sonra, Tarım Bakanlığı’nda Ev Ekonomisi Yayın Örgütü kurulduğunu ve bunun için düzenlenen kursa katılabileceğinin haberini almıştır. “İlerlemenin bir yolunun yeninin üzerine atlama olduğuna inandığımdan, teklifi hemen kabul ederek Trabzon’dan İzmir’e Ev Ekonomisi Yetiştirme Merkezi’ne geldim. Altı aylık kurstan sonra Manisa’ya Ev Ekonomisi Uzmanı olarak atandım. Burada bir yıl köylülere ev yaşamlarını iyileştirme konularında yardımcı olmaya çalıştım. (...)” sözleriyle yaşadığı tecrübelerinden bahsetmiştir¹⁴⁰. Ayşe Baysal, ilerlemek için çalışıp çabalamış ve her zaman başarmanın bir yolunu bulmuştur. Baysal, akademisyen ve eğitimci kimliğiyle pek çok insana ışık olmuştur. Yakın bir akrabasının oğlunun Enstitüye gönderilebilmesi için yaptığı

138 Atılğan, *Nahide-Yarım Kalan Mucize*, 215–216.

139 Türkoğlu, *Kısa Süren Hasat-Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak*; Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*.

140 Baysal, “Prof. Dr. Ayşe Baysal Yaşam Öyküsü (Kendi Kaleminden)”, 6.

baskı sonucunda, hastalıklı, güçsüz olduğu için “Zaten köyde işe yaramıyor”¹⁴¹ denerek İvriz Köy Enstitüsü’ne gönderilen Ayşe Baysal’ın yaptığı çalışmalarla kendinden söz ettiren bir öğretmen, eğitimci, akademisyen olmasında şüphesiz ki Köy Enstitüleri’nin katkısı büyüktür.

Sonuç

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte hükümetler, köylere eğitim götürmek için farklı birçok yöntem denemiştir. Çünkü o yıllarda eğitim genellikle kentlerde yaşayan insanlara ulaştırılabilen bir hizmetti. Ama Cumhuriyet’in kurucusu Atatürk’e göre eğitim her vatandaşa eşit olanaklarla ulaşmalıydı. Yine o, ülkedeki bütün bireylerin eğitim hakkından faydalanmasını demokratik ülke olabilmenin koşullarından birisi olarak görüyordu.

Bu düşünceler doğrultusunda, açılan Köy Enstitüleri, ülkemizde kız ve erkeklerin ilk kez bir arada aynı yerde eğitim gördükleri, birlikte ürettikleri ve eğlendikleri eğitim kurumları olmuşlardır¹⁴². Hakkında pek çok eleştiri yapılan Enstitülerin, döneminin köy öğretmeni ihtiyacını büyük oranda karşıladığı bir gerçektir. Köy kökenli çocukların eğitilmesi üzerine açılan Köy Enstitüleri, kısa sürede birçok öğretmen, eğitimci ve sağlık elemanı yetiştirmiştir. Köy Enstitüleri’nde, 1942-1952 yılları arasında toplam 17,341 öğretmen ve eğitimci ile 1,599 sağlık elemanı yetiştirilmiş olup bu öğretmenlerin yüzde 10’unu kadın öğretmenler oluşturmaktadır¹⁴³. Köy Enstitüleri, köyde yaşayan ve beş yıllık köy ilkokullarını bitiren çocukların köy öğretmeni olarak yetiştirilmesini amaçlamıştır. Ancak Enstitülere gereken şartları sağlayan öğrencilerin bulunamamış olması öğrencilerin seçiminde esnemeler yapılmasına neden olmuştur. Özellikle, Enstitülere kız çocuklarının alınmasına ayrı bir önem gösterilse de yeterince kız öğrenci kaydı yapılamamış ve kız öğrencilerin sayısı oldukça düşük kalmıştır. Mevcut dönemin yaşam şartları ve o dönemdeki toplumun zihniyeti, ailelerin tutumu düşünüldüğünde Köy Enstitüleri’ne kız öğrenci bulunmasında yaşanan zorlukların nedeni anlaşılabilir. İlk yıllarda kız öğrencilerin bulunması konusunda güçlükler yaşansa da 1945-1946 yıllarına doğru kız öğrenci sayısında bir artış gözlenmiştir. Ancak Köy Enstitüleri’nde kız öğrencilerin sayısı hiçbir zaman yüzde 10’u geçmemiştir. 1950’de Köy Enstitüleri’ndeki karma eğitime son verildiğinden kız öğrenciler kendi yaşadıkları bölgelerden daha uzak yerlerdeki okullara (İzmir, Bolu, Trabzon) gönderilmiş, bu da Enstitülerde okuyan kız öğrenci sayısının yarı yarıya inmesine sebep olmuştur¹⁴⁴.

141 Oya Tan, *Köy Enstitülerinde Demokrasi Eğitimi ve Liderlik: Nitel Bir Araştırma* (Akdeniz Üniversitesi, 2010), 101.

142 Gümüsoğlu, *Sözlü ve Yazılı Belgeler Işığında Cıvavuz Köy Enstitüsü*, 305.

143 Sallan Gül vd., “Cumhuriyetin Aydınlanma Sembolleri: Kadınlar ve Köy Enstitüleri”, 107.

144 Altunya, “Köy Enstitüsü Sistemine Genel Bir Bakış”, 352.

Köy Enstitüleri'nin eğitimi, köy yaşamı içinde, iş içinde eğitim ilkesiyle, üretim odaklı, ezberden uzak bir anlayışa dayanmıştır. Enstitülerde öğretmenlikle birlikte tarım sanatları ve hasta bakımı derslerine ek olarak erkek öğrencilere demircilik, yapıcılık, dülgerlik, kooperatifçilik ve kız öğrencilere çocuk bakımı, dikiş, ev yönetimi gibi işler öğretilmiştir¹⁴⁵. Enstitülerde okuyanların anılarında, Enstitülerin çevre köyler ve diğer Enstitülerle etkileşim kurarak yardımlaşmaları ve dayanışma içerisinde oldukları anlatılmaktadır.

Enstitüdeki programlarda ulusal oyunlar, sportif etkinlikler, yürüyüşler, dağcılık, kayak, kizak, güreş, atıcılık, avcılık vb. halk sporları ile bisiklet ve motosiklet kullanmak gibi etkinlikler yer almıştır¹⁴⁶. Köy Enstitüleri'nde öğrenciler güne, kişisel temizliklerini yaptıktan sonra sporla ve ulusal oyunlarla başladılar. Ata binmeyi, kayak yapmayı, futbol, basketbol ve voleybol oynamayı öğreniyorlardı. Her öğrencinin bisiklete ve motosiklete binmeyi öğrenmesi zorunluydu¹⁴⁷. Enstitülerde öğrencilerin makine ve motor kullanımlarına ayrıca önem verilerek bu dersler zorunlu hale getirilmişti. Bisiklet veya motosiklet kullanmanın dışında, her türlü dikiş makinesi, tarım araçları, elektrik motorları gibi birçok makine ve motor kullanımına dair beceriler başka derslerle bağlantılı olarak verilmekteydi.

Tüm öğrenciler hep birlikte eğleniyorlar, çalışıyorlar ve üretiyorlardı. İnşaatlarda, tarlalarda, çalışan öğrenciler Köy Enstitüleri'nin gelişmesine hizmet ediyorlardı. Bunların dışında kız öğrenciler biçki-dikiş atölyelerinde daha çok Enstitülerin giysi, çamaşır, çarşaf, perde gibi ihtiyaçlarının karşılanması için çalışıyorlardı. Böylece iplik boyama, dokuma, örgü, biçki-dikiş yaparak Enstitülerin gereksinimleri karşılanıyor, ayrıca Enstitülere maddi olarak da gelir sağlanıyordu.

Köy Enstitüleri'nde tarım ders ve çalışmalarını kız ve erkek öğrenciler birlikte almışlardır. Ayrıca bu derslerin konuları belirlenirken cinsiyetin yanında yaş durumu da belirleyici bir etken olmuştur. Örneğin ilk yıllarda Tarla Tarımı ve Bahçe Tarımı dersleri ön plandayken son iki yılda Kümes Hayvancılığı, Arıcılık ve İpek Böcekçiliği, Balıkçılık ve Su Ürünleri gibi daha spesifik dersler öğretim programlarına konulmuştur¹⁴⁸. Köy Enstitüleri'ndeki tarım çalışmalarının en önemli hedefi, çağdaş ziraat uygulamalarının Enstitülü öğretmenler aracılığıyla köylere taşınmasını sağlamak olmuştur. Bu doğrultuda Köy Enstitüleri'nden mezun olan öğretmenler çağdaş tarım uygulamalarını köylere entegre etmek üzere eğitilmişlerdir.

145 Akandere, "Türkiye'de Uygulamalı Tarım Eğitimine Bir Model: Köy Enstitülerinde Okutulan Ziraat Dersleri ve Uygulamaları".

146 Aykaç vd., "Bir Modernleşme Öyküsü: Köy Enstitüleri", 193.

147 Ayfer Kocabaş, "Süreç Temelli Öğrenme ve Köy Enstitüleri", *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10-11/ (2015), 56-57.

148 Akandere, "Türkiye'de Uygulamalı Tarım Eğitimine Bir Model: Köy Enstitülerinde Okutulan Ziraat Dersleri ve Uygulamaları".

Köy Enstitüleri, köy kızları ve kadınlarına toplumun gereksinimleri ile kendi beklentileri doğrultusunda çağdaş alışkanlıklar ve beceriler kazandırmayı hedeflemiştir¹⁴⁹. Bu misyonla yetiştirilen Enstitülü kadın öğretmenlerin çoğu, yine Enstitülü bir erkek öğretmenle hayatını birleştirmiş ve eşleriyle beraber köylerde aydınlanma hareketini başlatmıştır. Kadın öğretmenler, daha çok köylü kadınlarıyla iletişim kurarak onlara rehberlik etmiştir. Bu öğretmenler, köylülerin yanlış ve batıl inançlarını bitirmek, temizlik anlayışlarını geliştirmek ve köylüleri gıdaların saklanması, kurutulması, muhafaza edilmesi gibi konularda bilinçlendirmek için uğraşmışlardır. Ayrıca biçki-dikiş, çocuk bakımı, ev işleri vb. konularında köylü kadınları yönlendirmişlerdir.

Köy Enstitüleri'nden mezun olan öğretmenlerden Ayşe Baysal, Naciye Makal, Pakize Türkoğlu, Halise Apaydın gibi isimlerin kendilerini çok daha geliştirerek toplum için faydalı işler yaptıkları görülmektedir. Anlaşılacağı üzere köylü bir kız çocuğuyken pek çok insana dokunabilecek donanımına sahip, kendine güvenen, bilinçli, ayakları yere sağlam basan aydın Türk kadınları Köy Enstitülerinde yetişmiştir. Köylü çocukların eğitilerek aydın ve entelektüel bir kimlikle tekrar köylere öğretmen olarak gönderilmesi amacıyla kurulan Köy Enstitüleri hem sayısal olarak hem de niteliksel olarak kısa sürede iyi bir başarı göstermiştir.

---

149 Kartal, "Toplum Kalkınmasında Farklı Bir Eğitim Kurumu: Köy Enstitüleri", 28.

KAYNAKÇA

I. Resmi Yayınlar

TBMM Tutanak Dergisi.

II. Kitaplar

ADA, Sefer - BAYSAL, Z. Nurdan. *Pedagojik-Androgojik Formasyon ve Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 1. Baskı., 2013.

AKAY, Melis. *Köy Enstitülerinde Yetişen Kadın Öğretmenlerin Türk Toplumuna Etkileri*, Adnan Menderes Üniversitesi, 2017.

AKKUTAY, Ülker. *Milli Eğitimde Yabancı Uzman Raporları*. Ankara: Avni Akyol Kültür ve Eğitim Ümit Vakfı, 1996.

AKYÜZ, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 33. Baskı., 2020.

APAYDIN, Talip. *Köy Enstitüsü Yılları*. Literatür Yayınları, 5. Basım., 2020.

ATILGAN, Şebnem. *Nahide-Yarım Kalan Mucize*. İstanbul: Kafekültür Yayıncılık, 2012.

AYDIN, Baha Mutlu. *Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2. Baskı., 2013.

BAŞARAN, Mehmet. *Devrimci Eğitim Köy Enstitüleri (Tonguç Yolu)*. İstanbul: Papirüs Yayınları, 1. Basım., 1999.

BAŞARAN, Mehmet. *Özgürleşme Eylemi Köy Enstitüleri*. İstanbul: Literatür Yayınları, 6. Basım., 2020.

BAŞGÖZ, İlhan. *Türkiye’nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı., 1995.

ÇIKAR, Mustafa. *Hasan-Âli Yücel ve Türk Kültür Reformu*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı., 1997.

DÜNDAR, Can. *Köy Enstitüleri*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2. Baskı., 2001.

- ERÇELEBİ, Hasan. *Köy Enstitülerinin Çağdaş Eğitim Yönetimine Katkıları*. İzmir: Dikili Belediyesi Kültür Yayınları, 1. Baskı., 1993.
- GÜMÜŞOĞLU, Firdevs. *Sözlü ve Yazılı Belgeler Işığında Cılaovuz Köy Enstitüsü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım., 2019.
- GÜVEN, İsmail. *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 7. Baskı., 2018.
- KAPLAN, Mevlüt. *Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı., 2002.
- KİRBY, Fay. *Türkiye'de Köy Enstitüleri*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 6. Baskı., 2015.
- KOÇ, Nurgün. *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 1. Baskı., 2013.
- MAKAL, Mahmut. *Köy Enstitüleri ve Ötesi*. İstanbul: Literatür Yayınları, 8. Basım., 2020.
- ÖNDER, Mustafa. *Toplumsal Değişim Sürecinde Düziçi Köy Enstitüsü*. Selçuk Üniversitesi, 2012.
- ÖZKAN, Salih. *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı., 2002.
- ÖZTÜRK, Cemil. *Türkiye'de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar*. ed. İsa Eşme. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları, 1. Baskı., 1998.
- ŞAHHÜSEYİNOĞLU, H. Nedim. *Akçadağ Köy Enstitüsü ve Şerif Tekben*. Ankara: Ürün Yayınları, 2. Basım., 2015.
- TAN, Oya. *Köy Enstitülerinde Demokrasi Eğitimi ve Liderlik: Nitel Bir Araştırma*. Akdeniz Üniversitesi, 2010.
- TBMM Tutanak Dergisi. TBMM, TBMM. (1952).
- TONGUÇ, İsmail Hakkı. *Canlandırılacak Köy*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı., 2020.
- TÜREN, Ahmet Özgür. *Köy Enstitüleri Dosyası-Türk Rönesansı*. İstanbul: Destek Yayınları, 16. Baskı., 2020.
- TÜRKOĞLU, Pakize. *Kısa Süren Hasat-Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak*. ed. Şengün Kılıç Hırstidis. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım., 2017.
- TÜRKOĞLU, Pakize. *Tonguç ve Enstitüleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 8. Baskı., 2020.
- YEŞİLYAPRAK, Binnur. *Arifiye Köy Enstitülü Annemle Damla Söyleşiler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 3. Basım., 2016.

III. Makaleler

- AKANDERE, Osman. "Türkiye’de Uygulamalı Tarım Eğitimine Bir Model: Köy Enstitülerinde Okutulan Ziraat Dersleri ve Uygulamaları". *Türkiye’de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu (12-14 Nisan 2018-Şanlıurfa) Bildirileri Kitabı*. 409-429. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2019.
- AKANDERE, Osman - Yıldız Yılmaz, Nihal. "Köy Enstitülerine Alınacak Talebe Hakkında Maarif Vekâletince Yayınlanan 18 Ağustos 1941 Tarihli Genelge’nin Esasları ve Uygulanması". *Atatürk Dergisi* 6/2 (2017), 1-17.
- ALTUNYA, Niyazi. "Köy Enstitüsü Sistemine Genel Bir Bakış". *Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu*. 343-368. Kastamonu, 2010.
- AYKAÇ, Murtaza vd. "Bir Modernleşme Öyküsü: Köy Enstitüleri". *Turkish Studies* 13/27/ (2018), 183-201.
- AYSAL, Necdet. "Anadolu’da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri". *Atatürk Yolu Dergisi* 35-36/ (2005), 267-282.
- BAYSAL, Ayşe. "Prof. Dr. Ayşe Baysal Yaşam Öyküsü (Kendi Kaleminden)". *BeslenmeveDiyetDergisi*45/ (2017),2-24.<https://beslenmevediyetdergisi.org/index.php/bdd/article/view/1126>
- ÇAKMAK, Fevzi. "Kuruluşundan Kapatılışına Kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçerisinde Köy Enstitülerin Yönelik Muhalefet". *ÇTTAD* VI/15 (2007), 221-250.
- KARTAL, Sadık. "Toplum Kalkınmasında Farklı Bir Eğitim Kurumu: Köy Enstitüleri". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4/1 (2008), 23-36.
- KILIÇ, Fahri. "Atatürk Dönemi Eğitim Tarihi". *Türk Eğitim Tarihi*. ed. Mustafa Kılınç - Songül Keçeci Kurt. 193-214. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 1. Baskı., 2019.
- KOCABAŞ, Ayfer. "Süreç Temelli Öğrenme ve Köy Enstitüleri". *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10-11/ (2015), 50-61.
- PEKTAŞ, Hasip. "Prof. Dr. Ayşe Baysal ile bir söyleşi". *Öğretmen Dünyası Dergisi* 254/ (2001), 19-22. https://www.ercevvakfi.com/ntrfiles/Ayşe_Baysal_Soylesi.pdf
- SALLAN GÜL, Songül vd. "Cumhuriyetin Aydınlanma Sembolleri: Kadınlar ve Köy Enstitüleri". *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10-11/ (2015), 89-114.

- TUNA, Semiha. "Köy Enstitüleri'nde Kadın Olmak". *Fe Dergi* 1/1 (2009), 20-29.
- ÜLKÜ, Candan. "Sanat Eğitimi, Sanat ve Köy Enstitüleri". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4/1 (2008), 37-45.
- YILDIZ, Nihal - Akandere, Osman. "Köy Enstitülerinin İdeolojik Yapısı". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* XVII/35/ (2017), 275-316.
- BAYSAL, Ayşe. "Prof. Dr. Ayşe Baysal Yaşam Öyküsü (Kendi Kaleminden)". *Beslenme ve Diyet Dergisi* 45/ (2017), 2-24. <https://beslenmevediyetdergisi.org/index.php/bdd/article/view/1126>.
- PEKTAŞ, Hasip. "Prof. Dr. Ayşe Baysal ile bir söyleşi". *Öğretmen Dünyası Dergisi* 254/ (2001), 19-22. https://www.ercevvakfi.com/ntrfiles/Ayse_Baysal_Soylesi.pdf

Extended Abstract

After the proclamation of the Republic, Turkey made reforms in many areas. The new government placed great emphasis on education and providing education for every citizen. Until those years, education had been a service offered only to certain segments of society. The villagers were deprived of educational opportunities. In the first years of the Republic, attempts were made to solve the problem of delivering education to the villagers. For this purpose, during the term of Mustafa Necati as Minister of Education, "Village Teachers Schools" were opened and the first step of these initiatives was taken and then many means were used. In the early years, to address the issue of education in Turkey, some foreign experts were invited to the country. Education experts such as John Dewey, Alfred Kühne, Omer Buyse and M. Berryl Parker came to Turkey, made investigations and presented their reports. Foreign experts also emphasized in their reports the issue of education for the villagers and the need to train teachers for the villages. After the Village Teacher Schools initiative, "Instructor Courses" were opened with the suggestion of Mustafa Kemal Atatürk. As a result of the suggestions, trials and developments, "Village Institutes" were officially established on April 17, 1940.

Village institutes were the first educational institutions where boarding coeducation was applied. On this occasion, girls of village origin were enrolled and trained in institutes to be cultivated as teachers for villages. The implementation of coeducation in the institutes caused the spreading of different immoral rumors. There were rumors that female students had immoral relationships with male students and male teachers. The implementation of coeducation in the institutes and the rumors of the immoral relationships between male and female students allegedly taking place there made it difficult to find female students to train in the institutes. As seen in the memoirs of some Village Institute graduates, it was observed that the immoral rumors that spread to the public negatively affected the number of female students in these Institutes. Despite all these negativities, it is striking that the number of female students admitted to institutes increased over time. However, with the termination of coeducation in the Institutes in 1950, the girls gathered in Trabzon Beşikdüzü and İzmir Kızıllı Village Institutes. The fact that these Institutes were too far from some regions caused the number of female students to decrease again.

Education in the institutes was carried out with a focus on work and production. The students were taking care of the works in the Institutes quickly by dividing into groups and by cooperating. In the institutes, works were carried out by the cooperation of teachers and all students taking into account the status of students such as age and gender. The courses were given in the form of “cultural courses and studies”, “technical courses and studies” and “agricultural courses and studies” for 44 hours. Cultural and agricultural courses were conducted by male and female students together. It is told that the students all together rebuilt the Institutes, drained the swamps, built a hydroelectric power plant, afforested the environment, played national games, read hundreds of books from world and Turkish classics, staged theater plays, engaged in music and played musical instruments. It was stated that female students met the food needs of the Institutes to a great extent. The female students were making “pickle, cheese, yoghurt, canned food, tarhana, brine...” using modern methods and learning methods of preserving the products in a healthy way. Technical courses and studies were given by dividing the students according to their abilities and interests. Male students tended towards fields such as “construction, carpentry, blacksmithing”. The technical courses of female students were divided into three groups within the scope of “village, home and handicrafts”. These groups were “tailoring”, “knitting-weaving” and “agricultural arts”. In the sources in the literature, it was stated that the female students met the needs of the institutes and their environment in many subjects via these courses. Female students met the clothing, linens, curtains, and underwear needs of the institutes in tailoring, yarn dyeing and weaving workshops. It was also stated that they met the needs of the villages around the Institute. In these years of World War II, famine, and poverty were very high. In these times of poverty, the Village Institutes strived to meet the needs of themselves and the many villages around them such as food, fabric and clothing. Female students told that towards their graduation period, female teachers in their Institutes encouraged them to marry their male friends in the Institute. Some stated that they were very surprised by this attitude of their teachers. Because, due to the spreading rumors, they mentioned that there was a serious discipline in terms of male and female relationships in the Institutes. As a matter of fact, some Village Institute female teachers stated that they married male teachers graduated from the Institute. The female teachers who were assigned to the villages after their marriage explained that they worked hand in hand with their husbands to develop the villages and the village people. It was explained that the female teachers assigned to the villages after graduating from the institute guided the women in the villages with their intellectual personalities, tried to find remedies for diseases, and stood against all kinds of improprieties caused by ignorance. Most of the girls who graduated from village institutes became knowledgeable, self-standing, free and enlightened Turkish women, and shed light on society, thanks to the education opportunity offered by the village institutes. It was observed that some women

who graduated from Village Institutes became very successful academicians, writers and educators. Village Institute women, who developed and educated themselves to the extent that they could address and direct the masses, strived to be beneficial to the society. Thanks to the education opportunity provided in the Village Institutes, women who made their mark, who are , knowledgeable, free and self-confident were brought up in Turkey.